Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 232 (12022) | 1982 чылдың октябрь 5, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көп.

ССРЭ 60

ЮБИЛЕЙЛИГ ЧЫЛДА АЛГАН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИВИСТИ ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕДИИЛ

Дуржулга станциязының № 2 хову бригадазының Кара-Чыраада чаагай үнген суланы 2 комбайн тавычалай кестирип турар. Ында дуржулгалыг комбайнер Иван Афанасьевич Житков «Сибиряк СКД-6» деп комбайн-биле күскү дүжүт ажаалдазының үезинде 250 гектар черниң тараазын тавычалай кестирген. Ол ажыл бо хүннерде ам-даа уламчылавышаан.

Ол чайын хой кыргылдазының үезинде база идепкейлиг киржип турар. Республикага хой кыргылдазының талазы-биле маргылдаага чыл санында киржип, үргүлчү шаңналдыг черлерни ап келген. 1982 чылда ол маргылдаага база киришкеш, бирги черни ап, республика чемпиону атты чаалап алган.

Иван Афанасьевич Дуржулга станциязында хүндүткелдиг кижилерниң бирээзи. Бедик мергежилдиң механизатору кандыг-даа сезоннуг ажылдар үезинде кезээде мурнакчыларның одуруунда чоруп турары-биле макталдыг.

ЧУРУКТА: комбайнер И. А. ЖИТКОВ.
Н. ДАЖИНМАЙ.
И. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

1983 ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

Кызылдың № 3 автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылар бригадалары ССРЭ-ниң 60 чыл оюнга күш-ажылчы белектерлиг ужуражырын чыл эгезинден-не алган социалистиг хүлээлгелеринде көргеннер. Чолаачылар тус-тузунда база бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан.

Юбилейге уткуштур чарыштың тугун бедик тудуп, хууда планныг опаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин ыракта ажыр күүседип турар чолаачылар бистиң АТБ-да эвээш эвес. Ындыг мурнакчыларга А. П. Тихонов, В. Н. Чипизубов, Г. В. Тузов, В. П. Тюрнев болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур. Ам оларның чамдык көргүзүглерин ап көрээлиңер.

Г. В. Тузовтуң, В. П. Тюрневтиң, А. П. Тихоновтуң күш-ажылчы календарында он бирги беш чылдың ийиги чылы доозулган, олар ам 1983 чылдың үлүүнде киир ажылдап турарлар. А. П. Тихонов пландан ажыр 243 муң тонна-километрни ажылдап кылган болгаш ам 1983 чылдың марттың үлүүнде ажылдап турар.

Шалыпчы чолаачы В. П. Тюрнев үени 8 ай мурнаап азы 1983 чылдың марттың үлүүнде болгаш пландан ажыр улус ажыл-агыйынга 800 тонна чүъкту сөөрткен.

Г. В. Тузов эштеринден база дудак чок ажылдап турар, оон күш-ажылчы календарында келир чылдың январь ай. Мурнакчы чолаачы пландан ажыр 600 тонна чүъкту сөөрткен.

Аныяк чолаачы В. Н. Чипизубов хоочуннардан чыдып калбаан, ол ам бо чылдың сөөлгү айының планын күүседир чоокшулаан болгаш пландан ажыр 1400 тонна чүъкту сөөрткен.

Үени мурнаан мурнакчыларга коллектив чоргаарланыр.

Ю. УТЕВА.
№ 3 АТБ-ниң план килдизиниң начальниги.

1500 ТОННАНЫ

«Улуг-Хая» совхозтуң Ийи-Тал салбырының механизаторлары ниитиниң мал чеминиң белеткелинге доктаамал шудургу киржип келген. Ында механизастаттынган хову-трактор бригадазы күскү сезон эгелээнинден бээр бо хүннерге чедир 1500 тонна эки шынарлыг сигенни белеткээш, совхозка дужааган. Бригадир Далар-оол Чыртак-оол ажылды билдилиг башкарып турар. Механизаторлар Сергей Энге-Маадыр, Михаил Кечил-оол, Виктор Санчы, Виктор Чыртак, хоочун тракторист, район Совединиң депутады Сентябрь Сандак-Доржу, чолаачы Николай Шандан-оол оларның ажылдаары шалыпкын. Сиген белеткели бо хүннерде ам-даа уламчылавышаан. Бар арга-курлавырларны ажыглап тургаш, планны ажыр күүсединиң аргазы бар.

И. ДАРТАЙ-ООЛ.
Улуг-Хем район.

ДООЗУЛГАН

«Барлык» совхозтуң Хөндөлең салбыры шээр малды тарып боозадырын организастыг доосхан.

Ак-Даг артында тарып боозадылга пунктузу өй-шаанда белеткеттинген турган. Мал эмчизи Кара-кыс Бичей, санитарка Долзатмаа Хомушку олар хойларны тарып боозадырынга эки ажылдааннар. Кошкар кадарчызы Балдан-оол Хомушку техниктерге дузалашкан. Салбырның планында көрдүнген 2685 хойну тарып боозадырын бүрүнү-биле доосхан.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

УЛАМЧЫЛАП ТУРАР

ССРЭ-ниң Аъш-чем программазында айытkан сорулгаларны амыдыралга боттандырар, ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылын күш-ажылчы белектер-биле ужуражыр дээш районнуң ажыл-ишчилери шалыпчы ажылдап турар. Тес-Хем районнуң «О. Шываа», Тандының «Революцияның чалбыыжы» совхозтарның ажыл-ишчилериниң ниитиниң малынга четчир санныг чемни белеткээр, 1982-1983 ажыл-агый чылында мал кыштаглаашкынын организастыг эрттирер дээш республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыын бүрүнү-биле деткип, чүүлдүгзүнүп турар. СЭКП райкому, чер-черде партия организациялары районнуң ажыл-ишчилериниң күжүн малга эки шынарлыг чем белеткээринге күстүң аяс хүннерин чоп ажыглаарынче мөөңнээн. Бо чугула сорулганы амыдыралга боттандырары-биле совхозтарда, бригадаларда, звенолар аразында социалистиг чарыш калбарган, түңнелдерин доктаамал үндүрүп турар. Районнуң ниитиниң малынга 13850 тонна сигенни, 225 тонна будук-бүрүнү белеткээр планныг даалгалыг.

Бо хүннерге чедир районда 8120 тонна мал чемин белеткээн. Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар дээш «Кызыл тук» совхозта ажылды шапкынчыткан. Ажыл-агыйлар аразынга чарлаан социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, 2400 тонна мал чеми белеткээр планының 1955 тоннаазын азы оон 81,4 хуузун күүседип алган. Совхозта партком, көдээ Совет мал чеми белеткелинче хөй-нитти организацияларын хаара тудуп идепкейлиг ажылдап турар. Хорумнуг-Ой деп черде көк-суланы бүрүнү-биле кескеш, сараатtaan. «Коммунизмче орук» совхозтуң сигенчилери 2350 тонна мал чеми белеткээр планын 70 хуу белеткээн. Мал чеми белеткелинге малчыннар улуг дузаны чедирип турар. Монгуш Кочетов, Сарыглар Биче-оол, Монгуш Тоорук, Монгуш Калга-оол, Куулар Пар-оол 10—15 тонна сигенни белеткээш, кыштагларда чедирип алганнар. «Торгалыг» совхоз бо чылдың кыжынында 3500 тонна мал чеми белеткээр планныг. Бо хүннерде ажыл-агый 2157 тонна сигенни белеткээн. Мал чеми белеткээр тускайжыттынган «Ак-Чыраа» совхозтуң ажылчылары 5600 тонна мал чеми белеткээр планныг. Бо совхозта сиген белеткелиниң темпизи куду. Бо хүннерде чүгле 2371 тонна сигенни белеткээн. Сентябрьның ийиги он хонуунда чүгле 1,6 хуу немелдени алган. Өвүрнүң ажыл-агыйлары планныг даалгаларны күүседир дээш ажылдап турарлар.

К. ХОВАЛЫГ.

«Шынга харыы»

ХҮЛЭЭНДИРГЕН

Чадаана хоорайдан бо чылдың майда чагаа келген. Ында районнар аразының «Сельхозхимия» бүдүрүлге каттыжыышкынының ажылында четпестерни ол чагаада шүгүмчүлээн. Тодаргайлаарга, бухгалтерия аппарадының саң-хөө чурумун хажыдып, коллективтиң чамдык кежигүннериниң ажылга ээ-харысалга чогуунуң, бүдүрүлгениң, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, арагалап турарының дугайында чагаада бижээн.

Солун редакциязы ол дугайын СЭКП райкомунга дыңнаткан.

Бүдүрүлге каттыжыышкынының коллективиниң хуралынга ук чагааны сайгарып чугаалашканын болгаш үстүнде бижээн четпестерниң шынныын ревизияның түңнели бадыткаанын СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары И. М. Сувандии редакцияга харылаан. Каттыжыышкынның бүдүрүлге баазазының кылдынмаанындан техниканы бөле тургузуп, оон ажыглалын негелдеге дүүштүр контрольдаваан келген.

Ажыл үезинде арагалап турганнар хурал мурнунга буруузун билиңген болгаш моон соңгаар ол чоруун шуут соксадырын хүлээнгеннер. Каттыжыышкынның кол бухгалтери Д. Чимит-Доржу саң-хөө чурумун хажытканындан амгы үеде хемчег алдырткан.

Ажыл-агыйда илерээн четпестерни дарый чайладыр талазы-биле чогуур хемчеглерни алырын каттыжыышкын начальниги К. Д. Монгушка хүлээндирген.

Хүннүң медээлери

ШАЛЫПЧЫ ЭЭЛЧЕГЛЕР

Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгызы Хову-Аксының «Тыва кобальт» комбинатта ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга холбаштыр автономнуг республикаларга тураскааткан ниитилел-политиктиг, күш-ажылчы шалыпчы ээлчеглер — «Найырал неделялары» эгелээнден бээр бедик деңнелде эртип турар.

Коммунистиг күш-ажылдың коллективи — септелге-механика цеги Абхаз АССР-ге тураскааткан күш-ажылчы ээлчегни эки көргүзүглер-биле демдеглээн. Л. Наумовтуң токарьлар бригадазы, А. Щегловтуң болгаш В. Елоковтуң слесарьлар бригадалары бедиткен хүлээлгелерин 104—109 хуу чедир күүсеткилээнин, 0,2 тонна металлды камнап алганын рапорттааннар.

Энергия цеги — Аджар ССР-ге, транспорт цеги — Башкир АССР-ге, автоматиканың болгаш хыналданың төп лабораториязы — Дагестан АССР-ге, даг цеги — Калмык АССР-ге тураскааткан «Найырал неделяларын» эрттиргилээн.

«Тыва кобальт» комбинатка хамааржып турар Терлиг-Хаяның мөңгүн-суу бүдүрүлгези Карел АССР-ге тураскааткан ээлчегни база бүдүрүлгечи бедик көргүзүглер-биле демдеглээн.

МУРНУКУ ОДУРУГДА

«Тыва дагү-дүгү түдүг» эргелелинде Зинаида Салчакка удурткан шеверлекчилер бригадазының ажыл-херээ бүдүнгүр.

Ол бригадада 25 шеверлекчи бар. Олар Галина Колядиның шеверлекчилер бригадазы-биле чарыштыг. Оон түңнелин үргүлчү үндүрүп келген. Социалистиг чарышты эки организастап келгенинин ачызында даапган ажылынга бердинген, эрес-кежээ кижилер ылгалып, илереп келген. Ындыг мурнакчылардан Мария Кужугет, Мария Агбаан, Любовь Дамбажык, Койгун Куулар болгаш өскелери-даа адап болур.

Бригада июль, август айларда районнуң чаа уругларының эмнелгезиниң иштики шеверлел ажылдарын кылып доосқан. Эрткен айда олар Постоянный суурда 1176 өөреникчи өөренир школаның шеверлел ажылдарынче шилчээн. Амгы хүннерде олар школаның бир болгаш дөрт дугаар каъдында хаваларын, дээвирни чугайлап турар. Шеверлел ажылдары доостурга, будуп кириптерлер. Бригада эрткен айда планныг онаалдазын 120 хуу күүсеткеш, тудугжу бригадалар аразында социалистиг чарыштың мурнуку одуруунче кирген.

(Бистиң корр).

МОСКВАДА ЧЕДИП КЕЛГЕНИ

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чалаанын ёзугаар октябрь 4-те ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Чыонг Тиньге баштаткан Вьетнам Социалистиг Республиканың партия-чазак делегациязы албан ёзузунуң найыралдыг аян-чоруун кылып Москвада чедип келген.

Аалчыларны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, албанның өске-даа кижилери аэродромга барып уткуп алганнар.

(СЭТА).

ХУУСААДАН ЭРТЕ

Россия Федерациязының үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чылынга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбарткаш, хуусаадан эрте, сентябрь 29-та, продукция садарының болгаш кылыгларның эң чугула хевирлерин бүдүрериниң тос ай планын күүсеткенин РСФСР-ниң ТСЭ-зи дыңнаткан.

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН УЖУРАЖЫЫШКЫН

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чылынга уткуштур Таджикистанның Москвага хүннери эрткен неделяда доозулган.

Оң эвилелдешкен республиканың төлээлекчилерин москвачылар чүректиң ханызындан хүлээп алгаш, байырлал ёзулалы-биле үдээннер. Таджик ССР-ниң делегациязы күш-ажылчы коллективтерге Москва партия райкомнарының организакчы болгаш политиктиг ажылының дуржулгазы-биле, улус депутаттарының Советтериниң ажылы-биле таныжкан. Республиканың эртемденнери, чаартыкчылары болгаш специалистери ССРЭ-ниң УАЧД-зинге лекцияларны болгаш илеткелдерни кылган, москвачылар болгаш пайысылалдың аалчылары таджик улустуң солун уран чүүлү-биле таныжканнар.

«Чаңгыс эптиг өг-бүледе» деп делгелгеде Таджикистанның делгиирлери көрүкчүлерге дыка солун болган. Республиканың экономика, эртем болгаш культура талазы-биле чедиишкиннерин, улус массаларының чогаадыкчы, тывынгыр чоруун илередиринге кайы хире калбак аргаларның ажыттынганын ында бүзүрелдии-биле көргүскен.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Таджикистан социал-экономиктиг депшилгениң бедик чадазынче кедүрүлүп үнген. Республиканың күш-ажылчы чедиишкиннериниң чыл демдеглелинге амгы беш чылда чайыннанчак чаа арыннар немешкен. Мурнуу-Таджиктиң бүдүрүлге-девискээр комплекизи дыка хөгжээн.

Даглыг-даштыг шаттарда кылымал хөлдерниң ак-көк делгемнери чаптылып калбарган. Ажыглалга кирип, тарып эгелээн кур черлер баштайгы дүжүттерни берип турар апарган. Гиссарның болгаш Яванның шынаалары, элезин ховузунуң девискээр черлери таныттынмас кылдыр өскерилген: олар амгы үеде чечектелген садтар болган.

Ол бүгүнү боттандырган болгаш боттандырып турар тургузукчу күш дээрге, СЭКП-ниң ленинчи национал политиказы, совет улустарның акы-дуңма найыралы болгаш дузалажыышкыны-дыр.

ССРЭ-ниң УАЧД-зинге эвилелдешкен республикаларның хүннериниң ээлчээ Азербайджанга дамчыттынган.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ССРЭ

МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ КОМПЛЕКИЗИ

Сурхан-Дарья областың Денаус районунда «Октябрьның 50 чылы» колхозта тургускан мал ажылының комплекизинде беш улуг одар хойну каттыштырган. Ол комплексти заводка кылган аңгы-аңгы кезектерден эптеп тургаш, туткан. Оон составында хойлар болгаш чаш хураганнарның делгем кажаалары болгаш хойга чем белеткээр цех кирип турар. Кажаа-хорааны изиг хүннерден, кыштың хатшуурганындан хойну камгалаар бедик кажаа-биле дээскиндирген. Ол ышкаш хойжунуң чурттаар бажыңы база дыка эптиг: ында дыштаныр болгаш чунар өрээлдер, чем кылыр кухня база бар. «Узбек колхоз тудуг» каттыжыышкынының көжүп чоруур колонналарының тудугжулары кыш эгелээринге чедир республиканың ажыл-агыйларынга делгем, чырык 25 хой кажаалары дамчыдып бээрин планнаан.

МУЗЫКА ШКОЛАЛАРЫНЫҢ САЛБЫРЛАРЫ

Чукотканың Сиреники болгаш Нунлигран дээр суурларында уругларның музыка школаларының салбырлары ажыттынган. Чукотканың өске-даа суурларында, ажылчыннар чурттап турар черлеринде болгаш хоорайларында Соңгу чүктүң аныяк чурттакчыларының эстетиктиг кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып турар. Амгы үеде ол автономнуг округта алдыдан он беш харга чедир назылыг дөрт муң ажыг уруглар дуржулгалыг башкыларның удуртулгазы-биле музыка болгаш хореография уран чүүлдериниң үндезиннерин шиңгээдип алыры-биле өөренип турарлар. Марково, Уэлен, Хатырка, Рыркайпий болгаш өске-даа суурларның ниитилериниң, аңчыларының, балыкчыларының ажы-төлдериниң уран чүүлдүң болгаш музыканың-даа школаларын ажыткан.

ДАРЫЙ ХЕМЧЕГ АП, ДАЛАШПААЖЕ...

«Шын» болгаш «Ленинчи орук» солуннарның каттышкан рейдизи

Күстүң башкы айы төнген. Сооктуң тыныжы эртен, кежээ хүн келген тудум илереп, кыштың чоокшулап кел чыдарын сагындырып эгелээн. Оон-биле кады ниитиниң малын тургузу азыраар үе чоокшулаан.

Кыш — көдээ ишчилерге улуг шылгалда. Кыштаглаашкынның үре-түңнелдиг эртери аңаа эки белеткелден хамааржыр. Ынчангаш ниитиниң малын тургузу азыралче чогумчалыг киирери хүннүң чугула айтырыы.

Республиканың ажыл-агыйларының ишчилери «О. Шываа», «Революцияның чалбыыжы» совхозтарының ферма ажылдакчыларының, мал чеми белеткелчилериниң кыштаглаашкынны үре-түңнелдиг эрттирер, кышкы үеде малдың продуктулуг чоруун чавызатпас, малдың чаш төлүн чидириг чокка бүрүн камгалап алыр талазы-биле эгелээшкинин деткип, хүлээлгелерин алгылаан болгаш олче бүгү күштү мөөңнээн.

Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында он бир сүт-бараан фермазы бар. Оларның ишчилери он бирги беш чылдың ийиги чылында 9816 тонна сүттү бүдүрүп, оон 3150 тоннаазын күрүнеге садар планныг. Бөгүнгү байдал, тос айларның түңнелдери ол хүлээлгениң күүсеттинер аргазы барын көргүзүп турар. Ниитизи-биле чугаалаар болза, районнуң ажыл-агыйларының фермалары чайлаглаашкынны организастыг эрттирген. Ам бо хүннерде оларның мурнунда кол сорулга — сүт саалдазының хемчээлин кудулатпайн, малды тургузу азыралче киирери.

«Шын», «Ленинчи орук» солуннарның каттышкан рейд бригадазы районнуң ажыл-агыйларында сүт-бараан фермаларының кышка белеткелин хынап көөрү-биле «Октябрь 30 чылы», СЭКП-ниң XXII съездизи, Карл Маркс аттыг совхозтарның сүт-бараан фермаларынга чораан.

«Октябрь 30 чылы» совхозтуң (директору С. Б. Ондар) Булуң-Терек сүт-бараан фермазы. Күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктулары садарының тос айларының планын совхоз эки күүсеткен. Эът, сүт садарының планы 100 хуу күүсеттинген, а Булуң-Терек сүт-бараан фермазының коллективи 180 тонна сүт бүдүрер сорулгазын 182 тонна чедирген. Ниитиниң малынга мал чеми белеткээр айтырыг база багай эвес шиитпирлеттинип турар.

Булуң-терекчилер мал чеми белеткээр планын бүрүн күүседип алган. Ында бода мал бригадазының бригадири В. О. Куулар ол дугайын биске эгезинде-ле дыңнатпышаан, ферманың кышка белеткели чүгээр дээрзин чугаалады. Фермада мал чеминиң курлавырын четчири-биле тургускан. Кормоцех ажылдаарынга белен, ону баш бурунгаар хынап, ажылдаткан. Аңаа ажылдаар кижилерни тускайлаан.

Василий Орус-оолович чугаазын бадыткаары-биле 200 баш инек кирер кажаага бисти эдертип келди. Кажааның иштин, даштын чугайлап каан. Ийи кудукту тургускан. Сүт хүлээп алыр өрээлдер белен. Мал чеми салыр оңгачаларны ийи одуруглай чыскаай тургускан. Транспортерлар септеттинген. Чүгле ол чүүлдерни барымдаалаар болза, септелге доозулган деп болур. Ындыг-даа болза чедир көөр, кылыр ажылдар ам-даа бар. Чижээ, инек кажаазының эжиктерин чедир чылыглап, септээри черле артык эвес. А соңгалар? Ол улуг кажааның соңгаларының хөй кезии бузук, мынчага дээр шилдеттинмээн. «Ында чүү боор, улуг соок дүшкүже шилдеп алтар» дээн хөөнге алзып турары илдең. Бо хүннерде ону шилдептер шил фермада дуда чок. Үе бо хире апарганда, ону ам дилээр, райподан тыптынар дугайында айтырыгның чаа тургустунуп турары элдеп. Бирээде ол.

Ийнде. Чылыг-биле хандырылга кышкы үеде чугула айтырыг. Ферманың котельназынга келдивис. Ону септээрин септээн. Ындыг-даа болза ында чедир кылыр чүүлдер база бар. Ферманың ажылдакчыларының бодап турары-биле алырга, Сельхозтехкүрүнүң Чадаанада районнар аразының каттыжыышкынының (эргелекчизи С.-Д. Д. Ондар) монтажниктери одалгага чедир ону чедир кылбайн баар болза, амгы байдал-биле одалгаже киирер деп турар. Улуг айыыл чок-даа болза, чогуур ойунде солуттунмаан кезектер кыжын күзенчиг эвес түңнелге чедирип болбас деп бе?

Ферманың девискээринде 200 баш саар инек кирер чаа кажааның тудуу бар. Ферманың саанчылары ол бо чылдың ажыглалга кирер деп манап турган. Ажыл шынап-ла ында алакталган болду, ындыг-даа болза үстүнде-ле чугаалааныс монтажниктер бригадазының буруузу-биле ында ажыл саадап туруп берген. Ол хире кылдынып келген тудугнуң дүрген доостуру дег күзенчиг чүве кайда боор. Бир тээ байдал ындыг болганда, кол кичээнгейни эрги-даа болза ам бар кажааже углаңдырар апаар. Ферманың быдаа кажаазының септеттингени черле багай эвес деп көрдүвүс.

А саанчыларның чурттап олар бажыңнарының кышка белеткели кандыгыл? Рейд бригадазы аңаа чору турда, Баян-Тала суурунда Культура бажыңынга совхозтуң малчыннарының, саанчыларының хуралы болуп турган. Аңаа кыштаглаашкынга белеткел дугайында чугаа болган. Хуралга санал берген саанчылар оларның бажыңнарында печкаларының септелгезин кажан чорударының талазы-биле айтырыгны совхозтуң удуртукчуларынга тургузуп турганындан алырга?..

Булуң-Терек сүт-бараан фермазында бөгүнде байдал мындыг. Кылдынган чүүлдер-биле чергелештир чедир кылыр ажылдар бар.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң (директору Х. С. Дамба-Даржаа) Дөргүн сүт-бараан фермазында байдал үстүнде фермалардан ылгалбас. Маңаа келиривиске, саанчылар соңгалар чылыглаан тур. Ону көргеш, «арай-ла орай эвес ирги бе» деп бодал төрүттүнүп келир болду. Ажыл далаш дээрзи илдең. Эрги, дүшкен малгаштарын дуглап, дескилеп-даа албайн, ол-ла хевээр чугайлап турар. Ферма эргелекчизи шөлээде. Ынчангаш аңаа ужуражыр аргавыс чок болду. Совхозта мал талазы-биле инженер Д. Б. Монгуш, Хайыраккан кожээ Совединиң депутады Л. Д. Монгуш ферманың ниити байдалы-биле бисти таныштырды. Оон үнгеш, инек кажаазынга келдивис. Аңаа кирип келирге, соолаш дээр. Соңгалар барык шупту бузук, эжиктери чылыглаттынмаан, шалалар аштап арыглаттынмаан. Соңгаларның бузуун ферманың суур чоогунда турары-биле, чайгы үеде ээн турда, бичии ооллардың бузуп каантары-биле тайылбырлаар болду. Ол чылдагаан бе?

Чадаана каттыжыышкынының монтажниктериниң буруузу-биле саадап турар ажылдар база бар. Транспортерлар септеттинмээн, шимчевес, чылыг суг дамчыдар хоолайлар септелгези манап чыдып берген. Чугула ол чүүлдер бо хүнге чедир кылдынмаан. Ону септедири-биле район төвүнден монтажниктер келдиртип алырга-даа дедир чоруткаш, оон келбейн баар. А ажыл манап чыдар. Сүт хүлээп алыр өрээлдиң, инек кажаазының дээвиринде ойбак-дыдык черлериниң барын эскердивис.

Котельная одалгага белен. Ындыг-даа болза одакчы ам-даа тывылбаан. Котельная девискээринде эрткен чылгы хөмүр-даштың төтчеглеттинип чаштына берген артынчызындан аңгыда, каракка илдигер чүве чок. Ол безин аштаттынмаан, ферманың девискээриниң санитарлыг байдалы негелдеге дүүшпес.

Рейд бригадазы дараазында Карл Маркс аттыг совхозтуң (директору Ч. Б. Монгуш). Кызыл-Чыраа сүт-бараан фермазынга келген. Ферма эргелекчизи Ч. Д. Ондар бистиң айтырыывыска харылап тура, кышка белеткелдиң кончут оожум чоруп турарын чугаалады. Ону боттарывыс бүзүреп көрдүвүс. Кажааларда дезинфекция кылдынмаан, саанчылар чугайлап кирип тер дээрге, өске ажылдар кылдынмаан. Фермада бар үш кудук, одалга системазы септеттинмээн. Инек кажаазынче чылыг кирер сорулга-биле казып каан оңгарлар, хоолайлар чытпышаан. Ол кылдынмаанда чылыг чок болур. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң фермазында ышкаш, транспортёрлар база белен эвес. Ону тургускан өрээлдиң санитарлыг байдалы негелдеге дүүшпес. Ол кылдынмас болза инек өдээн саанчылар хол-биле үндүрер. Ферманың херегленинге херек сугну саанчылар чурттаалга бажыңындан ап турар. Дөрт кажааның ортузунда улуг кажааның дээвиринин солуур дээш шиферни ап каапкан олчаан — ол база салдынмаан. Хөмүр-даш чок. Мында байдал маңаа чайны, күстү өттүр хол дегбээнин боттары-ла чугаалап турар.

Рейд бригадазының чедип, хынап көрген сүт-бараан фермаларында кышка белеткел мындыг. Кайы-даа фермада кышка белеткелди орай эгелээни билдингир-дир. Арткан хонуктарда септелгени удур кылып алтарынга бүзүреп турары илдең. «Октябрь 30 чылы» совхоз, СЭКП-ниң XXII съездизи, Карл Маркс аттыг совхозтарның удуртукчулары, специалистери, ферма эргелекчилери часкы, чайгы айларда чедир кылдынмаан ажылдарын арткан кыска хуусаада чедир кылып доозары негеттинип турар. Ындыг болганда, аңаа үнер үени тодарадып ап, күштү таарыштыр тургузары чугула.

Фермаларда чедир кылдынмаан септелге ажылдары Сельхозтехкүрүнүң Чадаанада каттыжыышкынының монтажниктер бригадазының үлүүнге онаажыр. Үш ферма оларны манап турар. Дарый хөделбес болза, кайызынга четтигерил?

Ажыл-агыйларның кайызында-даа мал чеминиң быжыг баазазы бар. Ындыг болганда, өске айтырыгларның ажыл-агыйжы чорук-биле шиитпирлеттинеринден кышкы үеде сүт саалдазының хемчээли, оон шынары улуг хамааржыр дээрин утпаза чогуур.

Рейд бригадазы: В. КУУЛАР, «Шынның» корр. А. МОНГУШ, «Ленинчи орук» солуннуң корр. А. МОНГУШ, Чөөн-Хемчик район Совединиң депутады.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

КЕЗЭЭДЕ МУРНУКУ ОДУРУГГА ТУРЖУР

«Революцияның чалбыыры» совхозтуң коллективи арткен кыштың үезинде кыштаглаашкыны хүр-чаагай организастап эрттиргени дээш социалистиг чарыштың тинлекчилериниң бирээзи болган СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профобличөвүлелдиң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун чедип алган турган. Ынчаарга малга четчир чемни белеткээриниң талазы-биле инициативаны ажыл-агыйның ажылчыннары бо чылын үндүргеш, сөглээн сөзүнге эң болуур дээш күжениишкинниг ажылдарны чорудуп турар.

Бо чугула ажыл-херекке совхозтуң механизаторлары, чолаачылары улуг улуг-хуурун киирип келген. Ажыл-агыйның автогаражында болган машина-трактор мастерскаязында партия эге организациязының отчёт-соңгулдалдыг хуралынга оларның үүле-херээниң база партийжи организастыг болган политмассалыг ажылдарның дугайында айтырыг кол черни эглээн. Партбюро секретары С. К. Сонпов амгы үеде көдөөге эң чугула нол мергежилдиглериң санынга механизатордар, чолаачылар кирип турар дээрэни чугаалаан, коммунист трактористериниң, комбайнерлериниң, чолаачыларның ажыл-херээнге тодаргай доктаалаан.

Оларның ак сеткилдиг, карак кызыл ажылынган, ескелерге үлегер-чижээнден, авангардчы чоруудан совхозтуң экономиказын быжыглаары, планнар база социалистиг хүдэлгелериниң күүселдээн улуу-биле хамаарыжыр дээрэни илеткелчи чугаалаан, коллективтерге бүгү-ниити хүндүткелди чедип алган механизатор, чолаачы коммунистериниң аттарын чоргаарал-биле адаан. Ындыгларга Сан-Динь Караны, Н. П. Никитинни, М. П. Агаповту, В. В. Фарисеевти, И. Ф. Чистобаевти хамаарыштырган. Хооүн коммунист эштериниң үлегер-чижээн эдергээ, Виктор Данекин, Сергей Яковлев, Сергей Соламатов, Семен Кудрявцев, Сергей Новиков, Виктор Сивцев ышкаш айда норма-чижекти 122-140 хуу күүселдин турарлар база бар.

Ажыл-агый бо чылдың сентябрьның сөөлгү он хонуунга чедир 8650 тонна силосту, 3880 тонна сенажты, 900 тонна бедик шыпарлыг сиген далганы белеткен алырынга автогаражтың болган МТМ-ниң чолаачылары, механизаторлары улуг үлүүн кииргеннер. Ылаңгыя витаминниг сиген далганы бүдүрер тургаш, олар 900 хире тоннаны белеткээннер.

Ынчалзажок хуралга санап берген коммунистер сиген далганы белеткээр агрегат он ийи чыл иштинде үзүктел чок ажыглаттынып келген, ынчангаш ол эргижирээн, ону барымдаалаан, ону чаа агрегат-биле солуурун операторлар дилээн болган бир эвес чаа машинаны тургузуптар болза, улам бедик бүдүрүкчүлүг ажылдан, хөй сиген далганын немей бүдүрүп болуур дээрэни саналдап турганнар.

Совхоз планнар күүселдезинге болгаш өске-даа ажылхеректерге багай эвес көргүзүглерни чедип ап турар. Агаар-бойдустуң берге байдалдары тураа-даа бо чылын багай эвес дүжүттү өстүрүп алган. Амгы үеде механизаторлар бир гектардан-на ортумаа-биле 8-9 центнер дүжүтту ажаап ап турар. Сентябрьның-ийиги он хонуунун төнчүзүнге чедир 4400 ажыг гектар черниң тараазын кескен болгаш ооң 2300 гектар черниң тараазын бастырган. Төрээн чуртуң шыгжамырыга 1200 тонна тараапы урган. Ажыл-агый кежир чыдың дүжүдүнге шөлдерни тарып белеткеп турар. Агаар-бойдустуң чамдык нарын байдалдары механизаторларның ажылдаарыңга шаптыктап келген. Сентябрь 24-те совхоз дыка ажыр күүсеткеннер. Ону 400 тоннаны бүдүрер тургаш, олар 900 хире тоннаны белеткээннер.

Ынчангаш олар өстүрген бүгү дүжүттү бүрүн ажаап алыр, шиитиниң малынга четчир чемнерни белеткээр дээш бүгү күжүн салып ажылдап турар. Отчёт-соңгулдалыг хуралга ол айтырыглар талазы-биле шыңгыы чугаалар болган. Ылаңгыя ажыл-агыйда сигенни эвээш белеткээн (чүгле 400 тонна хире). Ынчангаш ол ажыл ам-даа үргүлчүлевишаан. Совхоз мал чеминге эвээш эвес саваңны белеткээр, ам безин 200 ажыг тоннаны сараттап белеткээн.

Көдөө ажыл-агыйның эң чугула көскү кампаниязынга ажыл-агыйның механизаторларының, чолаачыларының идепкейлиг киржилгези СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринге ажыл-херек-биле харыылаары ол дээрэни хуралга демдеглээн. Коммунистер боттарының саналдарын партбюроның ажылында четпестерге тодаргай доктаап, моон соңгааргы сорулгаларже улуг кичээнгейни угландырган. Ылаңгыя коллективте төлептиг ажыл-ишчилер эвээш эвес турда-ла парторганизация отчёттуг үеде чүгле чаңгыс кижини СЭКП-ниң хүрээлеңинге хүлээп алган.

Коллективте идей-кижизидилгелиг база профилактиктиг ажыл ам-даа чогуур деңнелге чедир тургустунмаанындан чамдык кижилер хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр таварылгалар үзүктатынмаан, оларның аразында коммунистер безин бар. Оларга холбаштыр партбюро хемчеглерни чогуур үезинде ап келген. Ынчалзажок ол ажылды ам-даа күштелдиреринің эргежок чугулазынче угландырган.

Парторганизация эрткен өөредилге чылында партийжи база экономиктиг өөредилгени коллективтерге четпес организастаан. Янзы-бүрү чылдагааннар-биле кичээлдерге келбес, оон озалдаар коммунистер база тургулаан. Кайы-даа коллективте көскү агитацияны дерип, шимээни багай. Хана солуның үндүрбейн келген, көргүзүг самбыралары чок. СЭКП Уставының негелделарын коммунистер канчаар күүседип турарының дугайында оларның дыңнадыгларын партия хуралдарына ховар дыңнап келген. Шиитпирлер күүселдезиниң дугайында информацияларны коммунистерге кылбайн турар.

Машина-трактор мастерскаязын болгаш гаражты кышкы үеде ажыглаарынга таарымчалыг кылдыр септеп белеткээринче совхоз директизязы кошкак кичээнгей салып келгенин хуралга коммунистер Ю. М. Бурлаков, В. М. Сухов, К. М. Дагба-оол шүтүмчүлээн. Гараж чылыглаттынмаан, хотельная эки белеткеттинмээн. Ажыл-агыйның автопарыгында машина-техника эвээш эвес, а бо чылын безин эдээп каш чаа машиналарны немей алган. Оларны кыжын даштыгаа, кудумчуга тургузуп канчап-даа болбас. Ынчангаш соок дүжер бетинде МТМ-ни болгаш гаражты дүрген септеп, кышка белеткээри эргежок чугула дээрэни олар саналдаанар. Оон ангыда артык кезектерниң, ылаңгыя дискеткелчек өзектерниң, мурнуку шилдериң болгаш өске-даа күүлдериниң чедишпези техниканы чогумчалыг ажылдадырынга шаптыктап турар дээрэни айыткаш, бо айтырыгларга холбаштыр директция чогуур дуганы көргүзүгни демдеглээннер.

Парторганизацияның отчёт-соңгулдалыг хуралынга хүлээп алган доктаалында каяа-даа, бүгү ажыл-херекке коммунистерниң авангардчы ролюн улам бедидеринің база СЭКП ТК-ның май Пленумунуң шиитпирлерин, Аъшчем программазын күүседиринге олар сес биле эвес, а идепкейлиг ажыл-херек-биле киржир дээрэнинің эргежок чугулазын айыткан.

М. ТАХВАТУЛИН.

КЕМЕРОВО ОБЛАСТЬ. Совет эрге-чагырганың баштайгы хүнериниң эгелээш чурттуң өөрүгүнмес казар байлантарлыг болгаш кыдыг-кызыгаар чок девискээрлиг Чөөн талазының курлавырларын ажыглавга киирериңче партия болгаш чазак улуг сагыш салып эгелээн. Ол черлерге ылаңгыя металлургиниң үндезинин салып, геологтуг шинчилел ажылдарын калбаа-биле чорутканының түңнелинде демир рудазы-биле байлак хөй-хөй черлерни ажыткан.

Ындыг черлерниң бирээзинге үндезилээш, Барыын-Сибирьниң металлургия заводун тудуп турган. Ол завод бистиң чурттуң Чөөн талазында металлургия талазы-биле эң улуг баазазы болу берген. Завод чыл келген тудум-на улам хөгжүп, чаартының келген. Амгы үеде ол улуг будүрүлге чери болбаазырангай, бедик будүрүкчүлүг техника болгаш электроника-биле дериттинген.

ЧУРУКТА: Барыын-Сибирьниң Улуг Октябрьның 50 чылы аттыг металлургия заводунуң бирги домна суугузуунуң горновой-хөрүкчүзү коммунист Г. Л. Куртуков. Бо чылдың эгезинден бээр оон ажылдап турары суугужулар коллективи пландан ажыр 100 муң тонна шойну эвилдирген. Г. Куртуков шалынчы ажылы дээш Күш-ажылчы Алдар орденинің III чергези-биле шаңнаткан. Ол Барыын-Сибирь заводунуң апаак металлургтарының аразындан профессия талазы-биле эң бедик мергежилдиг деп санаттырып турар.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧЕДИИШКИННИ ЧЫРЫДАР, ЧЕТПЕСТЕРНИ ИЛЕРЕДИР

Партияның XXVI съездиниң шиитпирлерин, оң бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг боттандырарынга совет кижилерниң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин өөдүрериңге база оларны чогаадыкчы ажыл-ишке мобилиастаарынга көскү агитацияның ужур-дузазы улуг. Кызыл хоорайда ажылдап турар үлетпүр бүдүрүлге организациялары-биле бир дөмей Тыва коммунэнерго коллективи ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чыл оюн төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты улам калбарткан. Чарыштың дээштинин чедип алырынга улуг рольду бедик деңнелге тургускан политмассалыг ажыл, көскү агитация ойнаар. Көскү агитацияның ялзы-бүрү хевирлерин —лозуңнар, плакаттар, көргүзүг самбыралары, стендилер... кижилерге улуг салдарны чедирип, оларның политиктиг күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн хайыктырып, бүдүрүлге, тудуг, ажыл-агый бүрүзүнүң мурнуда салдынган сорулгаларны тодаргай билип алырынга дузалаар. Тыва коммунэнергонуң конторазынга кире бергеш, бир дугаарында В. И. Ленинниң өөрүг-хевирин сиилбип чураан улуг стендини көрүп каар бис. Узун коридорнуң кайы-даа ужунче кылаштааш, ийи талакы ханаларда аскылаан самбыралардан, стендилерден, плакаттардан коллективниң ажыл-амыдыралын кижи тайылбыр чокка билип аар. Көскү агитацияның ында ажылдаан хевирлерин чуруп, бижип, шимеп кылганы шевергин, чараш.

Социалистиг чарыштың түңнели-биле тиилекчилерни илередип, көргүзүглерни чарлап азарынга көскү агитацияны мында чедимчелиг ажыглап турар. Эргелелде партбюро секретарының көскү агитация талазы-биле оралакчызы В. И. Ловейкин көскү агитацияны чүрттуң амгы хөгжүлдезиниң, коллективтиң ажыл-амыдыралының, совет кижилериң культуразының, эртем-билииниң, эстетиктиг кижизидилгезиниң хүн бүрү өзүп турар негелделериңе дүүштүр тургузарын чедип ап турар. Көскү агитацияның ялзы-бүрү хевирлерин ажыглаарда ооң идей-политиктиг утка-шынарынче кичээнгейни угландырып турар болду. Көскү агитация дээрге чогаалдар, музей экспонаттары, шыгжат материалдары эвес, бүдүрүлге девискээри, ажылчыннар турар цехтер иштин—көскү агитацияның бүгү хевирлериниң делгелге залы ол болуур дээрэнин коммунист Владимир Иванович Ени билир. Ынчангаш эргелелдиң мастерскаязының девискээринден безин көскү агитацияның канчаар тургустунганын көрүп болуур.

—Көскү агитацияның идейлиг уран-чечен деңнелин, дээштиг, тода күүсеттингенин, доктаамал чаартының турарын чедип алыры чугула— деп Владимир Иванович Ловейкинниң чугаалап турары чоптуг.

Оңуп калган лозуң, йилени берген стенд азы чаъс суурга үжүттери, чуруктары көзүлбес кылдыр чүнүп каанкан плакат кымның-даа сонуургалын, бүзүрелин албас. Эргижирээн плакат-даа, лозуң-даа дижик, эрги солунга демей, кижизидилгечи утка-шынарын чидирер.

Көскү агитацияның бүгү хевирлериниң кол сорулгазы — партияның иштики, дашкы политиказын дээштиг тайылбырлары, чонуң чогаадыкчы эгелээшкиннерин улам калбартырынга бүгү талалыг деткимчени бээри, будүрүлгениң он бирги беш чылда болгаш кварталдарда планнарның күүсеттинин турарын чырыдары, моон соңгаргы сорулгаларны долдур болгаш ажыр күүседиринче ажыл-ишчилерни кыйгырары, оларның күжүн мээңнээри болгаш четпестерни илередири болур. Мындыг сорулгаларны күүседир дээш Тыва коммунэнергонуң директизязы болгаш партия организациязы (директору Б. П. Григорьев, партбюро секретарының оралакчызы Ю. Н. Ватулина) көскү агитацияны чугулага ап, кичээнгейни күштелдирип турар.

Амгы хүнерде көскү агитацияның кол талазы —он бирги беш чылдың ийиги чылының планнаг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеттинишаан, ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чыл оюн күш-ажылчы белектерлиг уткуурунче ажыл-ишчилерни сорук киирип, чедиишкиннерни болгаш социалистиг чарыштың тиилекчилерин мактап, алдаржыдары болуп турар.

Партияның XXVI съездиниң болгаш СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар база ССР Эвилелиниң тургустунганының 60 чыл оюн күш-ажылчы белектиг уткуур дээш Тыва коммунэнерго коллективиниң ажыл-ишчилери бүгү күжүн мээңнээн.

В. САТ.

ЧУРУКТАРДА: көскү агитацияның иштин хевирлери.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

БЕЛЕТКЕЛ ЭКИ

Чөөн-Хемчик районда «Алдан-Маадыр» совхозтуң Чодураалыг-Саймыр хойжу бригадазының (бригадири Кара-оол Монгуш) малчыннары ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чыл юбилейин төлептиг күш-ажылчы белектер-биле уткуур дээш калбарган социалистиг чарышка киришкеш, төрүүр хой бүрүзүнден хураган алыр дээш сөзүн ажыл-херек кырыында бадыткаан. Бригадада 1881 баш төрүүр хой быжыглаттынган.

Кодан бүрүзүнүң хойжулары малдың чаш төлүн чидириг чокка доруктуруп мандыдары-биле алган хүлээлгелериниге ак сеткилдиг хамаарыдгалының көргүскен. Оон түңнелинде төрүттүнген 1934 хураган бүрүнү-биле алдынган. Ынчангаш бригада төрүүр чүс хойга онааштыр 102 хураганны алган.

Төрүүр коданнарының малчыннары хураганны июнь, июль айларда-ла үскеп, тускай кадатка хүлээткен. Ол ышкаш төрүүр кодан бүрүзүнге тарып боозадылга болгаш будүрүкчү кошкарлар-биле эдергилге бо чылын организастыг чоруттунган.

К. ТУЛУШ.

ХАЙЫРААН ТАРАА

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» совхозтуң суггаттыг шөлдеринде тараан тараалар-ның дүжүдү багай эвес. Дуржулгалыг суггатчылар Э. Каганов, В. Алдай, С. Дары-Хөө, пенсионер К. Хертек оларның звеноларының суггаргылаан участоктарындан баштайгы хүннерде бир гектардан-на 14-16 центнер дүжүт алдынган.

Тарааның дүжүдү эки, а бо хүннерде тараа ажаар комбайннар үрелиишкиннерге таваржып, ажаалда саадан турар. Ажылдаза чогуур 6 комбайнның үжү ажылдан турар. Моон үржуу-биле суур чоогунда ажаан алза чогуур тараалар суур чурттакчыларының-даа, совхозтуң-даа мал-маганының дою болган. Сарыг-Белде тараан 42 га шолде көк-сула, Кедээ-Шөлде 68 гектарда ак-суланы колдуун мал чип төндүрген. Моон кол чылдагааны тараа ажаар техника ей-шаанда баш удуп септеттинмээнинде.

Суурда чурттакчыларның хууда инээнге кадарчы тургуспаанындан, бүгү малды элекке, дүжүт ажаалдазы доозулбаанда тараа шөлдеринче киирген.

Ам-даа комбайн-биле ажаза чогуур тараалар 300 хире гектарда арткан. Совхозтуң инженер-техниктиг ажылдакчылары комбайн септээринче кичээнгей салбаан, арткан тараалар мал дою болу бээр чадавас.

Бир эвес үнген бүгү-де тарааларны чидириг чокка ажаап алган болза, 500-550 тонна хире тарааны мал чоминче-даа, келир чылдың үрезинин-даа уруп ап болурунуң аргазы турган. Бо талазы-биле совхозтуң-даа, районнуң-даа улусчу контролёрлары дүүревейн турары негелдеге дүүшпес.

А. КАНЧЫЫР.

МАГАЛЫГ-ДЫР

1912 чылда төрүттүнген мен. Ам 70 харны ажыр чурттап турарым бо. Мээң чаш чылдарым Тывага феодализм үезинде эрткен. Тывага национал-хосталгалыг шимчээшкинни караам-биле көрдүм. Тыва Арат Республика үезинде Чыргакы сумузуига ажылдап чордум.

Амгы үеде совет кижи бүрүзүнүң чавгай чоруу дээш Коммунистиг партия болгаш Совет чазак өндүр улуг сагыш салышкынны салып турары магалыг-дыр. Бо одуругларны сагыш-сеткилдиң ханызындан өөрүп биживес аргам чок болду.

1982 чылдың август төнчүзүнде кезип эмневес аргажок кылдыр аар аарыгдан аарый берген мен. Шаанда шаг болза чеден хар ажа берген кырганнар аарый бээрге, кым тоор боор. Район эмнелгезиниң кезип эмнээр салбырының улуг эмчизи Валерий Самбылдаевич Ховалыг баштаан бөлүк эмчилер мээң кадым дээш кызымак ажылдаанының түңнелинде кан-кадык болдум.

Чөөн-Хемчик район эмнелгезиниң кезип эмнээр салбырының эмчилери, эмчи сестралары аарыг кижилерге эдердек, онаашкан ажылынга бердинген, найыралдыг кижилер болду. Мээң эмнедим чыткан үемде аар кемдээшкинге таварышкан кижилерни кезип эмнээш, кадыын экиртилер. Олар кадыын экиртип алган, эмнелге ажылдакчыларынга өөрүп четтиргенин чугаалап турдулар.

О. МӨҢГЕ,
Чыргакы суурда пенсионер.

ЧАЙГЫ ШӨЛЭЭДЕ

Июль айда эдлчеглиг шөлээвисти алгаш өг-бүлеевис иштин шупту Приморье крайда Партизанск хоорайже дыштаның чордувус.

Партизанск — ук крайда үлетпүр сайыраан улуг хоорайларның бирээзи. Ында хөй нуруузу ортумак болгаш улгады берген назы-харлыг кижилер чурттап, ажылдап турар. Каш чылдар бурунгаар бо хоорайны Сучан деп адап турган, азы япон дылдан очуудураргa «улуг сава иштинде» дээп уткалыг. Шынап-ла, Партизанск бодун долгандыр бедик-бедик шаттарга бургеткен. Оон делгем кудумчуларында хөңү сыныыр апаак теректер дээрже бедип үнүлей берген, биске чүү деңнежирил дээнзиг, далайдан келген сөрини салгынга суйбадып, баштарын таваар чайыш тургулаар.

Бистиң өг-бүлеевис анаа чедип турда изин аажок, каап аяс хүннер турган. Бир субботада Врангель суурда (Чөөн порт дээр) төрелдериниске баар деп шиитпирлээш, олче порт хоорай Находканы таварып эртер электропоездиге олуруптувус. Поездинди соңгаларындан Приморьениң чараш делгемнерин сонуургап, сеткиливис ханган. Погаанногаан шаттарның аразында делгем шынаалар, салтар дээш чүгле карак шокараннаар, магалыг-ла! А бистиң Тыва черивисте хеминер, хөлдер, даглар-даа... шупту чараш. Бо бүгү бистиң улуг Төрээн чуртувустуң чараш-кавазы, оран-байлаа. Кижи анаа өөрүүр болгаш чоргаарланыр, база оны камгалаар хүлээлгелиг бис.

Находка хоорайга келгеш «Оожум океан» деп доктаар черге дүшкеш: катерге олурупкаш, далайның чымчак салгынына суйбадып, поттарда улуг-улуг корабльларни сонуургап мага-ханыш өөрүп чордувус.

А. РОМАНЮК.
Ак-Довурак.

ДЭЭШТИИН БЕДИДЕР ДЭЭШ

Улус депутаттарының Барыын-Хемчик район Совединиң XVIII чыжыныың ийиги сессиязы болуп эрткен. Сессияга эрге-хоойлу камгаладын экижидер болгаш корум-чурум үрээшкиннери-биле демиселди күштелдирер талазы-биле совет органнарының сорулгаларының дугайында илеткелди райкүүском даргазы Ш. Ооржак кылган.

Илеткелчи болгаш санал берген депутаттар совет база ажыл-агый органнары район иштинге хоойлу-дүрүм, корум-чурум үрээшкиннери-биле демиселди күштелдирер дээш алган ажылдарыны кылганын демдеглээн. Райкүүском болгаш оон киддистера, чер-чер Советтериниң күүсконнары, хоойлу-дүрүм, корум-чурум камгалаарының талазы-биле доктаамал комиссиялары боттарының хуралдарында бо чугула айтырыгны хаая эвес чугаалажып, оны хүн бүрүнүң кончролюнга ап келген.

Корум-чурумну быжыглаарының талазы-биле кылдының келген ажылдарының түңнелинде кем-херек үүлгедин артиен сес айларда алган кылырлган. Оон-биле чергедештир аар кем-херек үүлгединишкиннери, үптээшиннер, оорлаар чоруктар база эвээжээн. Назы четпээннериң ортузунда кем-херек үүлгедир чорук база кызырылган. Мурнунда норум-чурум байдалы кошкак деп санадын турган Ак-Довурак хоорайда, Кызыл-Мажалык, Аяңгаты суурларда корум-чурум үрээшкиннери элээн эвээжээн. Эрткен чылдың бо үезин-биле деңнээрге, Ак-Довурак хоорайда кем-херек үүлгедишкиннери кызырылган. А бо-ла үеде хоойлу-дүрүм үрээшкиннери Аксы-Барлык, Хөнделең суурларда эвээжээн болуп турар.

Моон-биле кады районнуң чамдык совхозтарында, бүдүрүлге, албан-организацин черлериниде кем-херек үүлгедир чоруктар-биле демисел ам-даа кошкак тургустунганын илеткелчи болгаш санал берген депутаттар демдеглээн. Мурнунда болган сессиларга болгаш өске-даа хуралларга «Дэш-Терезин» совхозта кем-херек үүлгединишкиннери хөй деп демдеглеп, бо талазы-биле хөй-ле шиитпирлерни үндүрзе-даа, бо совхозта байдал ам-даа дүвүренчиг болуп артыышаан. Моон чылдагааны совхозтуң директизязы, Ак-көдөө Совет хоойлу-дүрүм үрекчилери-биле тодаргай демиселди чорутпайн, ону ала-чайгаарлаашкынче кииргени болур. «Тувпоммунэнерго» салбырында, № 1 КМК-да, тууйбу, хлеб заводтарында, «Тыва даг-дүүз» комбинатта ажылчыннарның чылдагаан чокка ажыл шагы үзер, ажылдан үнүп кирер күш-ажылдың сагылга-турумун үрээр чоруктары хөй. Бо коллективтерниң администрациялары, партия, профсоюзтар организациялары ажылчыннар ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирип, үстүнде четпестерни чайладыр дээш тодаргай хемчеглерни алыр ужурлуг.

Иштиниң ончу-хөреңизин тотчеглээр, самчыгдаар чоруктар районда ам-даа хөй болуп артыышаан. Ылаңгыя районнуң хереглекчилер иштилелиниде байдал дүвүренчиг. Сес айларның иштинде районуң 17 садыгларынга 25 муң рубль түңнүг оорлаашкын болган. Хереглекчилер иштилединиң баштаар черн хыналда-ревизиязының ролюн бедиткейн, бодунуң базаларынга эрттирилге системазын кошкак тургузуп, таңныылдарның ажылын хүн бүрүнүң контролюнга албаннындан бо четпестер тывыганы илдең.

Районда кем-херек үүлгедишкиннериниң хөй кезиин кижилер эзирик чораан кылган болуп турар. Ынчангаш райкүүском магазиннерге арага садарының иштин планын эвээжеткен болгаш чамдык көдөө магазиннерге оны сатпас талазы-бие хемчеглерни алган. Арагалаар, ажыл кылбас кижилерниң даңзызын тургускан, оларның чамдызын арагадан эмнедип чоруткан. Ындыг турбуже, чамдык буфеттерге, автомагазиннерге, столоваларга арага аймаан чажырып садбаан төөр таварылгалар бар. Барлык, Эрги-Барлык көдөө Советтериниң девискээринде магазиннер арага садарының дүрүмүн хажыдып турар. Бо четпестерни дарый чайладырының хемчеглерни алган, хамаатыларның эзирик чораан кем-херек үүлгедир чоруктары-биле демиселди улам күштелдирерни сессия чугулаган демдеглээн.

Район Советиниң күүсконму, оон иштики херектер килдизин районга орук-транспорт озал-ондаан болдурбас талазы-биле тускай хемчеглерни ажылдан кылган турбуже, бо ажыл ам-даа экижээн. Эрткен сес айларда 18 автоавария болган. Оон түңнелинде элээн каш кижи амы-тынынган чарылган ийикпе, азы бертик-бежел боон арткан. Дыка хөй автоавариялар машинаны чолаачылар эзирик башкарар, оңу орлап мунар чоруктардан болган. Ынчангаш транспорт организацияларының удуртукчулары чолаачыларның эмчи шинчилгезинин пунктуларын тургузуп, машиналарның дүпеки үеде кадагалазын экижидер ужурлуг.

Назы четпээннериң кем-херек үүлгедир чоруктары иштин районда элээн кызырылган, назы четпээннер-биле ажыл чорудар комиссиянын ажылы мурнуку чыдларга бодаарга экижээн-даа болза, Аяңгатыда, Дөң-Терезинде, Шекпээрде байдал ам-даа экижээн. Бо черлерде школалардың өөреникчилери кем-херек үүлгедишкиннерге киржи бээр таварылгалар бар. Ынчангаш ук школалардың директорлары, башкылар коллективтери өөреникчилер ортузунга кижизидилге ажылын экижидер дээш бүгү-ле хемчеглерни адыры чугула дээрзин сессия айыткан.

Сессия чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаал хүлээп алган болгаш кем-херек үүлгедир чоруктарга удур кылып чорудар ажылдарның план-хемчеглерин ажылдан кылган болгаш бадылаан. Ак-Довуракты хоорай, Кызыл-Мажалыктың суур болгаш көдөө Советтер бо айтырыгны боттарының чоокку болуур сессияларына база чугаалажып көргеш, боттарының девискээриниге хоойлу-дүрүм үрээшкинин болдурбас дээш чогуур немелде хемчегдерни боттандырып чорудар сессия сүмелээн.

А. БЕГЗИН-ООЛ,
«Шынның» корр.

УЧИЛИЩЕДЕ

Республиканың улус ажылагыйын сайзырадырынга хамы билиглер-биле чепсегленген ялзы-бүрү профессиянның ажылчыннары негеттинип турары хүн бүрүнүң чугула айтырыы. Ук айтырыгны шиитпирлээринге профессионал-техниктиг училищелериниң ролю улуг. Ак-Туругда көдөө профессионал-техниктиг училище ажыттынгаш, бир чыл болган, ону 44 ооллар болгаш уруглар доозуп, дашчыныың, бызаңчыныың, штукатурщуң, малярның болгаш каңнакчыларның тускай мергежилии алганнар. Кончуг эки билиглиг дооскандарны училищеге ажылдаарыбиле арттырып каан. Чижээ, Дарый Кошкар-оол тудугжу бызаңчының мергежилии чедип алгаш, ам училищеде мастерлеп ажылдай берген.

Бо чылын ооллар, уруглар училищениң делгем эжиин ажып, өөренип эгелээн. Келир чылын база-ла училищеге 80 аймак ооллар, ыыстар доозуп үнер.

К. КОМБУ.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Уланчызы. Эгези № 230 «Шында»).

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Магдалина Степановна Вальтер-Голикова — Чадааналың № 1 ясли-садының нянязы.
Александр Ивановна Данилова — Чадаананың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынының инженери.
Анчаа Давааевна Дигит — чоннуң амыдырал хандырылгазының Чадаанада бүдүрүлге эргелелиниң дааранықчызы.
Ак-Тараа Сарыг-оолович Кара-Монгуш — «Большевик» совхозтуң ажылчыны.
Кызыл-оол Доскаракович Кужугет — «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының Чадаанада № 3 КМК-ның бызаңчызы.
Досумаа Мижит-ооловна Куулар — «Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажылчыны.
Чылбак-кыс Дамбааевна Куулар — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.
Мария Никифоровна Макарьева — улус депутаттарының район Совединиң күүскомунуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи.
Амырбит-оол Дембирелович Монгуш — Карл Маркс аттыг совхозтуң ажылчыны.
Ангыр-оол Балданович Монгуш — «Алдан-Маадыр» совхозтуң малчыны.
Куулар Шонур-оолович Намзырай — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.
Зинаида Докпаковна Ойдуп — Чадаананың амыдырал хандырылга район эргелелиниң быжыкчызы.
Семис-оол Кенденович Ондар — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.
Хензигбей Хошколовна Ондар — Чадаананың амыдырал хандырылга район эргелелиниң дааранықчызы.
Часыдак Байлакович Ондар — Карл Маркс аттыг совхозтуң малчыны.
Чылбак Хуна-Караевна Ондар — Чадаананың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынының ажылчыны.
Чимит-Серен Очур-ооловна Ооржак — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.
Бегзи Сагдынович Сат — районнуң харылзаа белдириниң ажылчыны.
Полина Очур-ооловна Сат — районо бухгалтери.
Саара Намбаровна Семис-оол — чоннуң амыдырал хандырылгазының Чадаанада бүдүрүлге эргелелиниң дааранықчызы.

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН

Чаш-Уруг Нанзат-ооловна Аракчаа — СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.
Анай Сатовна Базыр — «Бурунгаар» совхозтуң бызаа ажаакчызы.
Бульчукма Чимитовна Барымза — «Бурунгаар» совхозтуң техажылчыны.
Александра Никитична Владимирова — Сарыг-Септиң тараа хүлээп алыр пунктузунуң ажылчыны.
Евдокия Никифоровна Голубцова — райпо ажылчыны.
Ефросинья Ивановна Казанцева — райпонуң хлеб быжырар мастери.
Фазиль Ислак-оглу Керимов — ыяш ажыл-агыйының ажылчыны.
Устин Константинович Копков — «Тыва кедээ тудуг» трестиң № 958 КМК-зының бызаңчызы.
Игнат Ефстафьевич Коровин — ыяш ажыл-агыйының бызаңчызы.
Иосиф Павлович Минов — арга-арыгны ужар чүүл-биле камгалаарының Красноярск баазазының Сарыг-Септе авиасалбырының өрт өжүрүкчү-десантниги.
Тонза Тамдыновна Моңгуш-оол — «Совет Тыва» совхозтуң ажылчыны.
Иван Ефимович Никифоров — «Ленинчи оруң» совхозтуң механизатору.
Екатерина Дмитриевна Полева — район прокуратуразының техажылчыны.
Чудан Холбанович Салчак — «Кызыл тук» совхозтуң кадарчызы.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Чаш-оол Кара-оолович Байкара — Баян-Кол суурда пенсионер.
Ак-оол Самбаевич Монгуш — «Тиилелге» совхозтуң малчыны.
Байкара Кара-оолович Санчай-оол — «Х Улуг Хурал» совхозтуң малчыны.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

Анна Сергеевна Доровских — автовокзалдарның бүдүрүлге каттыжышкынының техажылчыны.
Анна Петровна Калинина — Тураннын № 1 ортумак школазының башкызы.
Мария Константиновна Кирюшкина — райэмнелгениң сестразы.
Нина Поликарповна Компанеец — «Саян» совхозтуң ажылчыны.
Ольга Фёдоровна Костенкова — Тураннын № 1 ортумак школазының башкызы.
Пальджат Пальджатович Кусолик — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.
Елена Петровна Матина — район инспектуразының инспектору.
Мария Николаевна Савина — райкүүскомунуң иштики херектер килдизиниң таңныыл килдизиниң контролёру.
Татьяна Яковлевна Саидина — райкүүскомунуң иштики херектер килдизиниң таңныыл килдизиниң контролёру.

ТАҢДЫ РАЙОНДАН

Клавдия Николаевна Ангырак — Кызыл-Арыг эге школазының кижизидикчизи.
Зинаида Дмитриевна Вальдмашкина — Дуржулга станциязының ажылчыны.
Глафира Васильевна Губина — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң бызаа ажаакчызы.
Наталья Ивановна Загвоздкина — Межегей суурда пенсионер.
Мария Александровна Кобзева — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.
Клавдия Дементьевна Кравцова — Балгазын сельпозунуң садыгжызы.
Анчимаа Дулушевна Куржеп — С. К. Тока аттыг совхозтуң саанчызы.
Валентина Дмитриевна Кутявина — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.
Агафья Савельевна Лошкарёва — «Тыва кобальт» комбинаттың ажылчыны.
Биче-оол Севээтович Монгуш — Балгазын сельпозунуң таңныылы.
Билдинчап Содуямовна Оюн — «Тыва кобальт» комбинаттың ажылчыны.
Василий Петрович Панкратов — «Россия» совхозтуң тудуг талазы-биле мастери.
Михаил Герасимович Полунин — Бай-Хаак суурда пенсионер.
Клавдия Владимировна Пришвицына — Бай-Хаакта харылзаа белдириниң начальнигиниң оралакчызы.
Лина Пантелеевна Прокопович — Дуржулга станциязының ажылчыны.
Анна Зосимовна Ретунская — Балгазын сельпозунун хлеб быжырыкчызы.
Валентина Ивановна Рябцева — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.
Минчеймаа Санаевна Самба — Дуржулга станциязының ажылчыны.
Георгий Моисеевич Сбитнев — «Тыва кобальт» комбинаттың ажылчыны.
Ондар Колзановна Сюзюкей — республиканың туберкулёзка удур санаторийинде кижизидикчи.
Зинаида Григорьевна Тимченко — райэмнелгениң акушерказы.
Анна Михайловна Тодоякова — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң мал эмчизи.
Надежда Александровна Фёдорова — «Тыва кобальт» комбинаттың улуг геологу.
Дмитрий Иванович Чирков — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.
Анастасия Фёдоровна Шалгынова — Бай-Хаакта тараа хүлээп алыр бүдүрүлгениң ажылчыны.
Пётр Федорович Шатохин — Балгазын сельпозунуң таңныылы.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Кыргыс Балгановна Дамбалан — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.
Датпаа Дүгерович Дигаа — «Нарын» совхозтуң малчыны.
Вера Соскуковна Ижи — «Мөрен» совхозтуң ажылчыны.
Лоозан Манчыповна Имажап — Булуң-Бажы суурда пенсионер.
Дондук Айыырович Нурзет — Булуң-Бажы суурда пенсионер.
Калзын Кыргысовна Шоолай — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.
Кызыл хоорай, 1982 чылдың сентябрь 24.

«ДОНБАСС» ПРОГРАММАНЫ ЁЗУГААР

ДОНЕЦК. (СЭТА). Макеевонуң С. М. Киров аттыг металлургия заводунга херегләэри-биле Северский Донец-Донбасс каналдан суг алырын соксаткан. Ында прокат цехтериниң ажыглаан суун арыглаар комплекс ажылдап эгелээн. Ону ажыглап эгелээни-биле ук бүдүрүлге черни суг-биле хандырар системаны тургузары доозулган.

Ону ажыглалга киирген соонда ол индустриалдыг крайның суг алыр кол черинин байдалы чүгле экижиир эвес, харын база моон мурнунда ажыглаттынмайн турган чүс-чүс тонна артынчыларны болгаш техниктиг үстерни катап ажыглаар арганы бээр.

Сугну арыглааш, катап ажыглаар системаны «Донбасс» дээр комплекстиг программаны беш чылда көргенин ёзугаар тудуп тургускан. Бүдүрүлге черниң ажылдакчылары-биле кады ону боттандырарынга Украинанын 46 эртем-шинчилел, төлевилел болгаш академиктиг институттары киржип турар. Олар бүгү күжүн арыглаттынмаан бүдүрүлге сугларын хемнерге болгаш хөөлбектерже аксырын шуут соксадыры, атмосфера-агаарже доозун-довурактыг гастарны тарадырын дыка кызырары дээн ышкаш, ындыг социал-экономиктиг сорулгаларны шиитпирлээринче угландырып турар.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ДЕЛЕГЕЙДЕ БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

ТАЙБЫҢ ХЕРЭЭНГЕ ШЫНЧЫ ЧОРУК

Тайбыңның херээнге эчизинге чедир шынчызын болгаш бердингенин Совет Эвилели бүгү делегейге база катап бадыткап көргүскен. Тайбыңны, чавырлыышкынны быжыглаарынче Совет Эвилели бодунуң практиктиг базымнары-биле чүткүп келген болгаш чүткүп-даа турар. Эш Л. И. Брежневтиң Бакуга байырлалга чоокта чаа чугаазы чер бөмбүрзээниң бүгү-ле диптеринге улуг үнелээшкинни болгаш чүүлдүгзүнүүшкүннү болдурган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ол чугаазы — ССРЭ-ниң тайбыңга ынак даштыкы политиказының тодаргай илергейлээшкини-дир деп, янзы-бүрү хөй чурттарның политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылары, массалыг информация органнары онзалап демдеглеп турар. Болгарияның «Работническо дело» солунунуң бижээни болза: «Делегей ареназынга ССРЭ-ниң принципиалдыг туружун Л. И. Брежнев улам тодаргай айыткан-дыр. Ол туруштуң алыс утказы — социализмниң болгаш тайбыңның чарылбас тудуш чоруу-дур».

Европа чурттарының аразынга чаагай кожа-хелбээ кады ажылдажылганы экижидеринге ажыктыг түңнелдерни чавырлыышкын чылдарында чедиң алганы бүгүдеге эки билдингир болгай. Чавырлыышкынның чорудулгазын чедиишкиннинг уламчылаарынче угланган ССРЭ-ниң могаг-шылаг чок күжениишкиннериниң политиктиг болгаш күрүне ажылдакчылары демдеглеп турар.

Янзы-бүрү чурттарның аразынга идегежир чорукту чөптүг үндезиннерни ёзугаар чедип алырынче совет удуртукчу кыйгырган-дыр деп, Ливанның «Ан-Нида» солуну бижээн. Тайбың херээнге, чавырлыышкынны камгалаарынга, быжыглаарынга, ханыладырынга ССРЭ-ниң чүткүлү база катап тодаргай бадыткаттынган. Чавырлыышкынны хөй чылдарның дургузунда чедип ап, камгалап келген Совет Эвилели чавырлыышкынның политиказын Азия диптче нептередирин саналдаан-дыр деп, Японияның «Асахи» солуну онзалап демдеглээн.

ССРЭ-ниң болгаш Индияның делегей ареназынга кады ажылдажылгазы чавырлыышкынның херээнге чугула рольду ойнап турарын ындыг парлалга база демдеглээн. Индияның Премьер-Министри Индира Гандиниң Совет Эвилелинге албанның найыралчы аян-чорууну үезинде совет удуртукчулар-биле чугаалажыышкыннарга чавырлыышкын айтырыы онза чугула черни ээлээн деп, солуннар бижээн.

Тайбыңны камгалаар, чавырлыышкынны ханыладыр, тайбың кады ажылдажылганы калбартыр херекке хөгжүп турар чурттарның ролюн Л. И. Брежневтиң бедик-биле үнелээнинче ук чурттарның политиктиг ажылдакчылары болгаш парлалгазы улуг кичээнгейни угландырып турар. Ол чурттарның политиказы делегейде байдалды экижидеринге чаагай салдарны чедирип болур дээрзинге ССРЭ бүзүреп турар-дыр деп, Алжирниң АПС информация агентствозу демдеглээн. Барыын чүктүң күрүнелери, хамыктың мурнунда АКШ-тың администрациязы делегейниң дүшкүүрлүг чорууп улам чидиглендирип турда, Совет Эвилели чавырлыышкынны быжыглаарынга бодундан хамааржыр бүгү-ле чүүлдерни кылып турар-дыр деп, Сирияның САНА агентствозу айыткан. Неоколониализмге, империализмге, расизмге болгаш сионизмге удур Африканың улустарының чөптүг демиселин ССРЭ чайгылыш чокка шиитпирлиг деткип турар.

Империализмниң кижээнинде сарыыл чок болгаш чүгле дужун хараар политиктиг ажылдакчылар чавырлыышкынны орнукшударын канчап-даа болдурун болбас дугайында совет удуртукчу шыңгыы сагындырган-дыр деп, буржуаа парлалга органнары безин бижип турар.

Боттарының национал хамаарышпас чоруу болгаш социал-депшилгези дээш, империализмге, расизмге, сионизмге болгаш иштики реакцияга удур демисежип турар Африканың чурттарынга Совет Эвилелиниң бүгү талалыг чаагай дузаламчызын ол чурттарның улустары бедик-биле үнелеп турар.

— Араб күрүнелериниң улустарынга Совет Эвилелиниң политиктиг, экономиктиг деткимчезин, чаагай дузаламчызын бедик-биле үнелеп турар бис — деп, Сирияның оруң харылзаа министри Раафат Курди чоокта чаа ПМА-ның корреспондентизи-биле Дамаскыга беседазынга медеглээн. ССРЭ-ниң болгаш араб национал-хосталгалыг шимчээшкинниң кады ажылдажылгазы бистиң чөптүг херээвистиң тиилээриниң үндезини дээрзинге быжыы-биле бүзүрээн бис.

АЙЫЫЛДЫГ УГЛАНЫЫШКЫН

Британ эскадразының үгербоолдарының даажы Мурнуу Атлантикага дыңналбастаан сөөлүнде Англияда шовинисчи халыыдаашкын мун-не чавырлып эгелээн. Фолкленд (Мальвина) ортулуктарының районунга «британ чепсектиң тиилелгези» деп шуугаазынның чалгыы-биле шовинисчи калчаараашкынны Англияга өөскүткен турган.

Аргентинага удур англи шериглериниң Мурнуу Атлантикага колониалисчи дайын чорудуугалары Англияның чонун экономиктиг аар уржуктарга таварыштырган. «Үгербоолар эвес, а ажыл херек!», «Суг адааның дайын хемелери эвес, а школалар болгаш эмнелгелер херек!» деп лозуңнарның адаа-биле ажылчы чоннарның массалыг чыскаалдары Англияның хөй хоорайларынга болган.

Англияның лейбористиг партиязының Блэкпулга болган конференциязының хүн айтырыының кол черин чурттуң экономиктиг байдалы ээлээн. Консервативтиг чазактың бо талазы-биле политиказын конференцияга шыңгыы шүгүмчүлээн. Чуртту консерваторларның чагырып келгени сөөлгү үш чылдарның түңнелдери чаржыычыг. Англи эрге-чагыргаларның тускай медээлерин ёзугаар алырга безин, Англияда ажыл чоктарның саны кажангызындан-даа артык хөй — 3,3 миллион кижи четкен азы чурттуң ажылчылып шыдаар бүгү чонунуң 14 хуузу болуп турар. М. Тэтчерниң кабинеди эрге-чагыргага кирериниң бүдүүзүнде ол саннар барык үш катап эвээш турган. Ажылчы чоннарның амыдырал байдалы улам-на баксырап турар. Эрге-чагыргаларның тускай медээлерин ёзугаар алырга, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг орулгалары эрткен чылын 2 хуу кызырылган. Консерваторларның эрге-чагырганы алган чылынга деңнээрге, Англияның үлетпүр бүдүрүлгелери бо чылдың эгезинден бээр үлетпүр продукциязын 15 хуу эвээшти берип турар.

Национал экономиканың херегледеринге көрдүнген акша-хереңгилерни кызырарынче социал программаларның хереңгилерин дыка ээжедиринче, национализастаан бүдүрүлгелерин хуу капиталистерниң холунга дедир эгидеринче угланган консерваторларның политиказын конференцияның делегаттары эңне шыңгыы шүгүмчүлеп, буруу шапкан. Англияның аныяк салгакчыларының эрге-ажыктарын чазак база херекке албайн турар.

Англияның либералдыг партиязы — сап талазы-биле чуртта политиктиг үшкү күш. М. Тэтчерниң чазааның экономиктиг политиказының дугайында лейбористиг партияның конференция делегаттарының бодалын либералдыг партияның төлээлекчилери база чүүлдүгзүнүп, адаа чөпшээрежип турар. Британ экономиканың чаржыычыг байдалы дээш аар харыысалга чогумна консерваторларның чазаанга онаажып турар деп, либералдарның удуртукчузу Д. Стил ол партияның чоокта чаа болган конференциязынга айыткан.

М. Тэтчер баштаан консерваторларның чазааның даштыкы политиказын лейбористер болгаш либералдар база шыңгыы шүгүмчүлээнге таварыштырган. Либералдыг партияның удуртукчузунуң чугаазын ёзугаар алырга, М. Тэтчерниң чазаа даштыкы политиктиг айтырыгларга мугулай болгаш айыылдыг угланыышкынны чорудуп турар. Боо-чепсекти эндере бүдүрериниң консерваторларның чазаа үргүлчүлеп, Англияның девискээринге америк чалгынныг ракеталары болгаш нейтронуг бомбаларны әккеп тургузарын, шериг чарыгдалдарын улам көвүдедирин оралдажып турар. Ынчаарга лейбористиг партия ол политиканы буруу шаап, боо-чепсекти эндере бүдүрериңге удурланып, Англияның девискээринге америк чалгынныг ракеталарны, нейтронуг бомбаларны әккээрин болдурбазы, чурттуң девискээринде ядролуг баазаларны узуткаары дээш туржуп турар. Шериг бюджедин кызыргаш, оортан алдынган акша-хереңгилерни кадык камгалалының, өөредилгениң болгаш социал хандырылганың херегледиринче угландырарын лейбористиг партияның конференциязы негээн.

(СЭТА).

А К БАЖЫҢГА...

Сингапурнуң премьер-министри Ли Куан Ю чоокта чаа Индонезияга барып чораан. Ийи чурттар аразынга экономиктиг болгаш садыг харылзааларының айтырыгларын чугаалажып көрген үеде АКШ-ка чапшаалдарын ол оралдашпышаан, Мурнуу-Чөөн Азияның «айыыл чок чоруунун» айтырыын «ылаптыг» бодап көөрүнче делегейниң ол районунуң чурттарын кыйгырган. Ындыг сорулга-биле АСЕАН дээр ассоциацияның кежигүннери беш чурттарның чепсектиг күштериниң каттышкан шериг өөредилгелерин чыл бүрүде эрттирерин Ли Куан Ю саналдаан.

Ынчалзажок АСЕАН чурттарының чамдык удуртукчулары Сингапурнуң премьер-министриниң «инициативазын» айыылзыныышкын-биле уткаан. Чижээ, Таиландының даштыкы херектер министри Сиддхи Саветсила безин мынча деп чугаалаан: «Ындыг саналга удур бис. АСЕАН-ның шериг эвилели болдурарының чылдагааны чок деп санаар мен».

Ли Куан Ю-нуң ол саналы Мурнуу-Чөөн Азия чурттарының айыыл чок чоруун быжыглаар дугайында сагыш салыышкын эвес, а Ак бажыңның бодалын илергейлээн чулчуруушкун болуп турар.

АКШ-тың камгалал министри К. Уайнбергер чоокта чаа Манилага барып чораан болгаш «коммунистиг кыжаныышкынга» удур демиселге АКШ-тың шериг чарыгдалдарының чамдызын төлежирин АСЕАН чурттарынга ажыы-биле сүмелээн. Өске сөс-биле тайылбырлаарга — АКШ-биле шериг эвилелин тургузарынче, шериг сулчээзинче К. Уайнбергер ол чурттарны кыйгырган-дыр. «Коммунистиг айыылдан» Азияны «камгалаарынга» шериг чарыгдалдары херек деп, АКШ-тың камгалал министри ыят чогу-биле чугаалаан. Ынчаарга Сингапурнуң премьериниң «инициативазы» АКШ-тың шериг-стратегтиг планынга бүрүн дүгжүп турар.

Джакартаның (Индонезия) «Мердека» солуну Сингапурдан келген даалчының саналын тайылбырлавышаан, кандыг-даа шериг эвилелин тургузарынга Индонезия кезээде удур болуп келгенин, шериг бөлүглежиишкиннеринге оон киришпезин сагындырган.

А. ЧЕРКИЗОВ,
ПМА-ның тайылбырлакчызы.

БЕДИК ҮНЕЛЭЭШКИН

Йемен Улус-Демократтыг Республиканың премьер-министри Али Насер Мухаммедтиң Совет Эвилелинге барып чораан үезинде президент Л. И. Брежневтиң ханы утказыг чугула чаа саналдарын изии-биле деткип, Чоокку Чөөн чүкке чөптүг, быжыг тайбыңны чедип алырының дүлгүүрү кылдыр санап турар бис деп, министр айыткан. 1967 чылда болгаш оон дараазында чылдарда эжелеткен бүгү араб девискээрлерден израиль шериглерин бүрүн үндүреринче, бодунуң күрүнезин тургузарынга Палестинаның араб чонунуң дүрүм ёзугаар эргезин хандырарынче ол саналдар угланган.

Ливанның девискээринден Израильдиң аг-шериглерин доп-дораан үндүрерин, сионисчилерниң дерзии үүлгедиглерин соксадырын, Чоокку Чөөн чүкке тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарынга Каттышкан Нациялар Организациязының, ылангыя оон кол органы — Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң ролюн бедидерин ол саналдарда тодаргай айыткан.

Араб чурттарның күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарының чоокта чаа Феске болган чөвүлел хуралы озалдап эгелезе-даа, палестин айтырыының, а ол ышкаш ниитизи-биле Чоокку Чөөн чүк айтырыының талазы-биле чогумчалыг принциптерин дугуржуп шыдаан деп, Р. Курди чугаалаан. Чөвүлел хуралдың ажылдап кылган тодаргай программазын боттандырары бүгү араб улустарның күжениишкиннерин сырый холбаштырары, араб күрүнелериниң чаңгыс эвин быжыглаарын негеп турар.

Араб-израиль чөрүлдээни чөптүг-биле шиитпирлээрин чайладырынче угланган АКШ-тың президентизи Рейганның кара сагыштыг планын буруу шапкан шиитпирни чөвүлел хурал хүлээп алган. Кандыг-даа америк саналдар — арабтарга удур Кэмп-Дэвид сулчээзиниң уламчылаашкыны-дыр деп, министр тайылбырлаан. Чоокку Чөөн чүкке бодунуң чазый, эжелекчи планнарын боттандырарынга Израильди чепсек кылдыр америк империализм ажыглап турар. Араб чурттарга удур дергии чаа-чаа үүлгедиглерни кылырынче Израильдиң дайынзырак чагырыкчыларын АКШ ыдалап турар. Ол сорулга-биле кедергей хөй шериг чепсээн, өске-даа дузаламчыны, политиктиг, дипломаттыг деткимчени Израильге АКШ көргүзүп турар. Ынчангаш бүгү америк планнарны буруу шаап, хүлээвейн турар бис деп, Р. Курди айыткан.

(ПМА).

КНО-НУҢ КОЛ АССАМБЛЕЯЗЫНДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ниити политиктиг айтырыглар талазы-биле санал-оналдар солчуушкуну Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының сессиязында үргүлчүлеп турар: ам-даа 150 ажыг күрүнелерниң төлээлекчилери аңаа чуве чугаалап, боттарының санал-оналдарын киирер.

Делегей байдалының айыылдыг кылдыр хорлээлээшкинин доктаадыр, чавырлыышкынның болгаш кады ажылдажылганың политиказын үргүлчүлээр сорулга-биле боттарының күжениишкиннерин сырый каттыштырарынче бүгү күрүнелерни Румынияның даштыкы херектер министри Ш. Андрей кыйгырган. Ортумак ырактыгдың чаа ракеталарын Европага әккеп тургузарынга ол удурланган болгаш ядролуг боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкыннарга байыр чедирген.

Капиталистиг делегейниң таварышканы экономиктиг бергедээшкиннериниң кол чылдагааннарының бирээзи — боо-чепсектерни эндере бүдүрүп турары-дыр деп, Испанияның даштыкы херектер министри Х. П. Перес-Льорка медеглээн.

Боо-чепсектерни эндере бүдүрерин кызыгаарлаарының болгаш чепсегленниишкиннерни дужүрериниң айтырыглары социалистиг болгаш хөгжүп турар чурттарның делегаттарының кичээнгейиниң төвүнде туруп турар. Ынчаарга ол айтырыгларже НАТО чурттарының делегаттары барык кичээнгей салбайн турарын айтыр херек.

АКШ баштаан НАТО күрүнелериниң делегаттары чепсегленниишкиннерни дужүрер, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр айтырыглардан делегейниң хөй-ниитизиниң болгаш сессияның делегаттарының кичээнгейин алаактырар сорулга-биле кампучи азы афган «айтырыы» дээр шуугаашкыннарны КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязында өскүдүп турар.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязы бодунуң ажылын үргүлчүлеп турар.

Перунуң тудугжуларының ниити национал ажыл соксадыышкынының киржикчилери ажыл төлевирин бедидерин, ажыл-биле чоннуу хандырарын, күш-ажыл байдалдарын экижидерин негээн. Ажыл соксадыышкыны он хүнвер дургузунда үргүлчүлээн. Лима болгаш Кальяо хоорайларга онзагай байдалды чазактың чарлааны-биле холбаштыр тудугжулар федерациязының шиитпирин ёзугаар ажыл соксадыышкынныг демисел соксаан. Эрге-чагыргаларның ол хемчеглерин тудугжулар федерациязы буруу шапкан болгаш ажыл соксадыышкынын катап эгелээринге белеткениринче оларны кыйгырган.

ЧУРУКТА: Лиманың кудумчуларынга тудугжуларның чыскаалы.

СЭТА-ның фотохроникаы.

Айтырыңар, харыылап берээл

ОЛ ШЫН БЕ?

Он уругнуң иези мен. Ак-Довурактың хлеб заводунга он чыл ажылдадым. Амгы хүннерде узун хуусаалыг шөлээде уруум азырап орар мен. Үш уруумга айда 12, а бичии уруумга 50 рубльди 1982 чылдың майга чедир ап келдим. «Кажан ажылдавайн шөлээге органш, 12 акша пособиени албас ужурлуг-дур силер» дээш, ап турган акшамны дедир тыртып турар. Ам июнь айдан бээр 50 рубльди база албайн келдим. Ол шын бе?

А. МОКУР-ООЛ,
Ак-Довурак хоорайның чурттакчызы.

Ол шуут шын эвес-тир. Чүге дээрге СЭКП ТК-ның база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1974 чылдың сентябрь айның 14-те үнгени амыдыралы чедишпес өг-бүлелерниң уругларынга дузаламчы төлээр дугайында доктаалды хүлээп алган болгай. Ол дузаламчы акшаны өг-бүлениң ниити кежигүн бүгүдезиниң орулгазы айда 50 рубльден ашпас болза, ынчап ол пособие акшаны алыр эргелиг. Уруг сес хар четкижеге ай санында ол дузаламчы а...аны алыр кылдыр шиитпирни үндүрген турар болгаш, ону барымдаалап төлээри эргежок чугула. Бир эвес чаш кижиниң иези ажылдавайн азы өөренмейн турар болза, ынчан ол дузаламчы акшаны иезинге төлеп бээр кылдыр шиитпирлээш, оон адазының ажылдап азы өөренип турар черин дамчыштыр төлээр апаар.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1981 чылдың январь айның 22-де база ол ышкаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ВЦСПС биле дараазында доктаалдарны хүлээп ап, чаш уруг хар четкиже чедир акшазының чамдызын төлээр шөлээни бээр эргени тыпсып, оон аңгыда чаш уруг бир хар алды ай четкиже чедир акшазын төлевес шөлээни бээрин, күрүнениң харыы угда дузаламчы акшазын төлээрин айыткан. Бичии уруг хар четкиже чедир шөлээни ниити ажыл стажы бир чылдан эвээш эвес ажылдап турар иелер алыр эргелиг. Ындыг эргени бүдүрүлгеден дашкаар дээди азы тускай ортумак өөредилге черлеринде, аспирантурада, клиниктиг ординатурада, бодунуң эртем-билиин бедидер школаларда өөренип турар не-хереэженнерге күш-ажыл стажындан хамаарылга чокка тыпсыры көрдүнген.

Акшазының чамдызын төлеп бээр шөлээни бүдүрүлге болгаш албан черинин удуртукчуларының дужаалын барымдаалап, хары угда бээр ийикпе азы кезек-кезектеп тыпсыр. Кажан бичии уруг хар чедерге, иезиниң алган шөлээзиниң төңгенип ол херечилеп турар. Оон соонда уругга ам-даа ажаалда херек апарза, ажылдап турар чериниң удуртукчулары-биле сүмележип, төлевир чок шөлээни ап болур. Бир эвес мындыг чүүл талазы-биле маргылдаалар үнүп келзе, районнуң күүсекчи комитединге билдиришкин киирер эргелиг. Акшазының чамдызын алыр болгаш төлевир чок шөлээлер күш-ажыл стажының ниити болгаш үзүктел чок стажынга дүрүм ёзугаар киир санаттынар ужурлуг.

ЧҮГЕ БАРЫМДААЛАВАЙН ТУРАРЫЛ?

Каа-Хем районнуң Бай-Сөөтте угааны четпестерниң бажыңында санитаркалап ажылдап турар бис. Аразында ажыл стажы 5—20 чыл четкен кижилер бар. Ажылдың байдалын көргеш, 15 хуунуң шалыңга немей төлээри көрдүнген. Ынчангаш бир ажылдакчыга 105 рубль онаажыр. А өске организацияларда стажы өрүлээн дээш шалыңы немежип турар. Бистиңнде ажыл стажын чүге барымдаалавайн турарыл?.

А. СОЯН,
Б. САЛЧАК,
А. БАДРА.

1976 чылдың декабрьның 30-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, ВЦСПС база ССРЭ-ниң кадык-хөй министерствозу-биле кады доктаал хүлээп алган. Олар социал-хандырылганың база кадыкшылды камгалаар ажылдакчыларның шалыңын канчаар санаар дугайында инструкция чүүлүн бадылааш, санитаркаларга 5 чылдан өрү ажыл стажы дээш шалыңынга хуу немевес, ону чүгле ол-ла организацияда ажылдап турган эмчи эртемниглерге тыпсыр. 30 чыл ажыг эмчи стажтыгларның айда алыр шалыңы 175 рубль кылдыр көрдүнген. Ынчангаш 5—10 чыл ажылдаан стажтыг эмчилерге айда шалыңынга 10 рубльди үргүлчү немей төлээр ужурлуг.

М. ЧОДУЙ,
Тыва АССР-ниң прокурорунуң улуг дузалакчызы.

КОЛ МААДЫРЛАР – КӨДЭЭ ИШЧИЛЕР

Август 20-ден сентябрь 25-ке чедир бистиң республиканың районнарынга, ырак-узак малчыннарга, бригада топтеринге ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң даалгазы-биле чурукчуларның чогаадыкчы бөлүү аалдан барып, чурттакчы чоңга болгаш малчыннарга лекция, беседаны номчуп бербишаан, боттарының кылган ажылдары-биле таныштырган, чогаадыкчы командировкадан эрге келгеннер. Ооң составынга Москвадан, Кишинёвтан, Украин ССР-ден, Прибалтикадан, Казахстандан, Арменидан, Азербайджандан болгаш Тывадан шупту 30 хире чурукчулар чораанар.

Эрткен неделяда ук чогаадыкчы бөлүктүң күүседкени 100 хире ажылдарын Тываның хөгжүм-шин театрында делгээн. Ону найыралдың чурттакчылары, студентилер, школачылар болгаш өскелер-даа сонуургап, сеткил-ханыышкын-биле танышканнар.

Н. Богородскаяның «Хадыңда, сентябрь 1-де», В. Бахчеванның «Кара-Хөлдүң аныяктары», «Манаашкын», И. Салчактың чураан портреттери, Ю. Еремеевтиң «Тураның тараазында», А. Муминовтуң «Азас хөл» болгаш оон-даа өске авторларның малчын чоннуң амыдыралын, оларның солун-даа, берге-даа ажыл-ажын база тыва черниң бойдузуун көргүскен ажылдары көрүкчүлериң үнелелин алган.

В. КАРА-САЛ.

ЧУРУКТАРДА: делгелгениң залында; Москва чурттуг чурукчу Ю. Ефремов бодунуң ажылдарын көрүкчүлерге таныштырып тур.

Авторнуң фотолары.

КОНКУРСКА КИРЖИНДЕР

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпирии ёзугаар бистиң республикага 1982-1984 чылдарда — ССРЭ-ниң тургустунганынган бээр 60 чыл база Совет Тыванның 40 чыл ооңга тураскаатkан уран чүүл фестивалын эрттирери көрдүнгеп. Үк фестивальдың негелделеринде уран чүүлдүң бүгү хевирлерин улам ыңай хөгжүдер сорулга-биле чергелештир патриоттуг ыры болгаш хөгжүмүнүң байырлалдары, куш-ажыл, ынакшыл, найыралга тураскаатkан база комсомолчу ырлар байырлалдарын чер-черлерге чаңгыс эвес удаа эрттирери көрдүнгеп. Уран чүүлдүң янзы-бүрү хевирлериниң дугайында чугааны чорудуп тура, национал хөгжүм херекселдериниң дугайын ыяттавайн барын болбас.

Тыва хөгжүм херекселдери сес аңгы үнерлиг, сес янзы хевирлиг: игил, бызаанчы, лимби, чадаган, чанзы, демир-хомус, кулуузун хомус, оон аңгыда, конга, дамбыра, шаң, кеңгирге. Бо национал хөгжүм херекселдерин чазап, кылып,' оларны сайзыраңгайжыдар, ооң бөлгүмнерин, ансамбльдерин тургузар дээш идепкейлиг ажылдан турар салым-чаяанныг кижилер бисте бар. Бай-Тайга районда «Мурнакчы» совхозта Хомушку Идамчап демир-хомусту база бызаанчыны чогаадыкчы ёзу-биле кылып турар. Ол-ла районнуң Тэлиде Акша-оол Хайын-Хурбаа игилди өткир болгаш эстетиктиг эки шынарлыг кылып турар. Эрзин районда чурукчу, бот-тывынгыр композитор Дүнчүр Бригад — дошпулуур, бызаанчыны эң-не эки шынарлыг кылгылаан.

Чөөн-Хемчик районнуң Бора-Тайга школазында күш-ажыл башкызы Ондар Маржымал дошпулуур, бызаанчы, лимби болгаш өске-даа херекселдерни көрүштүг, өткир кылдыр кылып турар.

Бистиң тыва хөгжүм херекселдеривиске кончуг эки ойнаар хөгжүмчүлер база бар. Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозта Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Кара-Сал Ак-оол игилге ойнаарынга бедик мергежилдиг.

Бо барымдаа-биле чергелештир тыва хөгжүм херекселдериниң чер-черде эвозжин, аңаа ойнаар улустуң ховарын барымдаалаан чарлаттынган фестивальдың негелделеринге дүүштүр тыва национал хөгжүм херекселин эң чараш болгаш өткүт кылыр талазы-биле уран-шеверлериниң болгаш оларга мергежилдиг ойнаар күүседикчилериниң көрүлдезин республиканың уран чүүл болгаш культура чырыдыышкын ажылынның эртем-методиктиг төвү чарлап тур.

1. КӨРҮЛДЕНИҢ НЕГЕЛДЕЛЕРИ:

1. Хөгжүм херекселиниң эткири.
2. Тыва .овур-көрүштүү.
3. Хөгжүм бүрүзүнүң хылдарын шын тургузары.
4. Бызаанчының хевирин хевээр арттырбышаан, кырындан базып ойнаар кылдыр таарыштыр кылыры.
5. Хөгжүм херекселдериниң кулактарын бижыг туруштуг кылыры.
6. Хөгжүм херекселдериниң будуунуң шынарын болгаш өңүп экижидери.

2. ХӨГЖҮМ ХЕРЕКСЕЛДЕРИНГЕ ОЙНААР КҮҮСЕДИКЧИЛЕРДЕН НЕГЕЛДЕЛЕР:

1. Тыва национал хептi бүрүнү-биле кедери (берт, тон, идиктер, оттук-бижек, кур).
2. Күүседип турар репертуарының утка-шынары, байлаштылы.
3. Күүседикчиниң сцена культуразы.
4. Күүседикчиниң бедик мергежили.

Көрүлде үезинде ойнакчыларның оюнун магнитофонга бижидип, хөгжүм херекселдериниң делгелгезин организастан, уран-шевер мастерлерни болгаш ойнакчыларны чурукка тырттырбышаан, түңнелинде шаңналдарны тыпсын, методиктиг чөвүлелди эрттирер.

Көрүлде октябрь 30-де уран чүүл училищезинге болур. Көрүлдеге күзелдиг кижилер шупту киржин, тыва национал хөгжүм херекселдериниң хөгжүлдезинге үлүг-хуузун кирери чугула.

Көрүлдеге киржир дугайында дыңнадыгны ийи неделя бурунгаар дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчуу, бажың 15, республиканың уран чүүл болгаш культура чырыдыышкын ажылының эртем-методиктиг төвү, телефон 2-48-62.

КӨРҮЛДЕ ЭРТТИРЕРИНИҢ ОРГКОМИТЕДИ

ТӨЛЕПТИГ УТКУУР ДЭЭШ

Республиканың улус өредилгезиниң ажылдакчылары, башкылар коллективтери, профэвилел организациялары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш СЭКП ТК-ның база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң школа дугайында доктаалын амыдыралга бот-тандырбышаан, аныяктарның бүгү-ниити ортумак өредилгезинче шилчилгени доозарының талазы-биле ажылды, школаларга өредилге-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгаларның деңнелин бедидериниң хемчеглерин эрткен чылын уламчылап чоруткан. Эрткен өредилге чылында районнарның улус өредилге килдистери, профэвилел комитеттери партия болгаш совет органнарның удуртулгазы-биле школаларны чаа өредилге чылынга эң эки белеткээри дээш социалистиг хүлээлгелерни алгаш, ону күүседиринiң талазы-биле тодаргай ажылдарны кылып чоруткан.

Бо өредилге чылында школаларны эң эки белеткээриниң социалистиг чарыжынга Эрзин, Бии-Хем, Мөңгүн-Тайга районнар тиилекчи болуп шылгараанар. Чаа өредилге чылынга белеткел үезинде кол кичээнгейни улус өредилгезиниң чаа объектилерин ажыглалга киирериниче угландырган. 1982 чылдың сентябрь 1-де ийи муң олуттуг чаа школалар ажыглалга кирген. Оларның санында Чаа Шагаан, Арыгның ортумак школазының ийиги эзлээ, Тээли ортумак школазының немелде тудуу. Эрзинниң 700 олуттуг школазы кирип турар.

Бо чылын сес чыл школазын 5558 школачы дооскан, долу ортумак эртемни 3193 өреникчи алган, 9-ку класстарга хүлээп алышкын планы 100,9 хуу күүсеттинген. Кежээки болгаш бот-өредилгелиг школаларның четкизи калбарган, ол школаларда өренип турар аныяк ажыл-ишчилериниң саны өскен.

Амгы үениң өредилге чорудулгазынга таарыштыр дерип кылган кабинет системазы чугула черни эдеп турар. Чижек кылдыр Танды районнуң бүгү школаларының сөөлгү үш чылдарның дургузунда кабинеттиг система ёзугаар ажылдап келгенин айтыр апаар.

Республикада 64 өредилгебүдүрүлге бригадазы тургустунган болгаш ажылдап турар. Оларда 2903 школачы киржип, куш-ажылдың база дыштанылганың 48 лагерьлеринге 2948 өреникчи дыштанган. Бо чайын мал чемининң белеткелинге школачылар улуг дузаны чедиргеннер. Чижээ, Кызыл районнуң школачылары 1945 тонна сигенни, Тожу районнуң школаларының үстүкү класстарының өреникчилери 1800 тонна, Чөөн-Хемчиктиң — 988 тонна сигенни белеткээн. Интернаттарга хереглээри-биле Улуг-Хем районнуң школачыларының күжүү-биле 126 тонна картофель, 50 тонна погаа аймаа белеткеттинген, 25 баш хавапны ажаап өстүрген, күрүнеге 527 килограмм эътти дужааган. Таңды районнуң школачылары 800 центнер картофельди, 400 центнер погаа аймаан ажаап, 17020 баш хойну кыргын, күрүнеге 40 тонна дуктуг дужааганнар.

Республиканың улус өредилгезинде чедир шиитпирлер, четпестер барын демдеглээр ужурлуг. 1982 чылда ооңгы класстарга өреникчилер хүлээп алырының улус ажылагый планы чүгле 98,5 хуу күүсеттинген. Ол планын чүгле чаңгыс Кызыл район күүсеткен. Тожу, Өвүр, Чөөн-Хемчик районнар планны 95 хуу күүсеткеннер. Бүгү-ниити өредилгезиниң дугайында хөөлүну күүседиринге ол-ла класстарынга катап олурар чорук багай салдарны чедирип турар. 1982 чылда 523 өреникчи катап олурган. Оларның иштинден чүгле 364 кижи ол-ла клазынга катап өренири-биле келген. Ниити билиг школаларының тоску класстарын 3583 өреникчи дооскан болза, ооңгу класстарга өренири-биле 3111 өреникчи келген. Республиканың 154 ниити билиг школаларындан чүгле 67 школа төөгү, обществоведение эртемнериниң кабинеттерлиг болуп турары дыка четпес. Өредилгениң шынарын бедидеринге болгаш өредилге - к и ж и зидилгелиг ажылды экижидиринге кабинет системазының чугула рольдуун Чөөн-Хемчик, Кызыл, Тес-Хем, Бай-Тайга Өвүр, Улуг-Хем районнарның улус өредилге килдистери үнелеп көрбейн, хуралдарынга ол дугайын чугаалашпаан.

1982 чылда республиканың башкылар билии бедидер институту 1397 башкы мергежилин бедиткен, башкы кадрларны четчелеп чорударын Каа-Хем, Өвүр районнар эки хандырган. Бичалза-даа Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Тожу, Мөңгүн-Тайга районнарның методика кабинеттери ол ажылды кичээнгейге албайн барганнар.

Эрткен чайын профэвилелдериниң адырлар обкомнарының пионер лагерьлеринге 11040 уруг дыштанган. Ыдыг-даа болза лагерьлер кижизидикчи кадрлар болгаш өске-даа ажылдакчылар-биле дыштанылга сезоннарында багай хандырттынган.

Республиканың улус өредилгезиниң ажылдакчыларының мурнунда 1982-1983 өредилге чылында улуг соруглар салдынган. Башкылар болгаш улус чырыдыышкынының бүгү ажылдакчылары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин боттандырарынга өредилгениң шынарын бедидеринге боттарының үлүг-хуузун киирип, күжениишкинниг ажылдаар ужурлуглар. Ол ышкаш улус өредилгезиниң органнарының, башкылар коллективтериниң, профэвилел организацияларының бүгү ажыл-чорудулгазы ССРЭ-ниң тургустунганынган бээр алдан чылынга төлептиг ужуражырыынче угланган болур ужурлуг.

Чырыдыышкынның, дээди школа болгаш эртем албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң III пленумунга ССРЭ-ниң 60 чылын төлептиг уткууру-биле чырыдыышкыны албан черлеринге социалистиг чарышты улам калбартырының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди профэвилел обкомунуң даргазы М. Ч. Ооржак кылган.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ,
профобл'өвүлелдиң инструктору.

ПРАКТИКТИГ ДУЗА ХЕРЕК

ССРЭ-ниң 60 чылынга тураскаатkан социалистиг чарыш Чөөн-Хемчик районнуң культура одагларының аразында калбарган. Культура ажылдакчыларының ортузунда «Мергежилиниң тергинии» деп конкурс чарлаттынган. Лекция пропагандазы база улусчу университеттер ажылы экижээн. Клубтарда кежээлер, номчулга конференциялары, дайынның, куш-ажылдың болгаш комсомолдуң хоочуннары-биле ужуражылгалар эртип турар. Уран чүүл коллективтери патриотчу ырлар конкурузунга идепкейлиг киришкен. 25 коллектив чоннуң бот-тывынгыр чогаадылгазының республика фестивалының киржикчилери болган.

Районнуң хөй-ниити организациялары аныяк чогаадыкчы интеллигенция-биле ужуражылгаларны эрттирер. Аныяк чурукчуларның делгелгезин организастаары көрдүнгеп. Чыл төнчүзүнде «Мээң чуртум — ССРЭ» деп уругларның чурулга делгелгезин түнээр.

ССРЭ-ниң 60 чылынга уткуштур библиотекаларда делгелгелерни чаартын кылган. Ол ышкаш альбомнарны, аас журналдарын организастап турар. Алдан-Маадыр, Суг-Аксы, Хайыракан көдээ библиотекаларның ажылы эки. Ында ССРЭ-ниң Аъш-чем программазынга болгаш улустарның найыралын көргүскен стендилерни кылган. 9 айларның түңнели-биле Суг-Хөл библиотеказы номчукчулар хаара тудар планын 91 хуу күүсеткен. Библиотекарь Ч. Ооржак кежер библиотеканы организастаан. Номчукчуларбиле ажыл Хайыракан библиотеказында эки деңнелде тургустунган. Чылда 530 номчукчу хаара тудар тургаш, 9 айларда 418 кылдыр күүседикен.

Район библиотеказы көдээ филиалдарның удуртулгазынче улуг кичээнгейни салып турар. Ниитизи-биле чылда 9084 кижини хандырар соруглалыг. 9 айларда библиотекаларда 9245 номчукчу хаара туттунган. Библиотекалар район радиозунга 60 чылга хамаарышкан 5 беседаны кылган.

Чоп ортузунга культура-массалыг ажыл чорудар талазы-биле Ийме болгаш Алдан-Маадыр көдээ Культура бажыңнарының дүржулгазы демдеглексенчир.

Хамык ажыл кадрлардан кол хамаарылгалыг болганда, оларны ажылга быжыглаар, өредир, кижизидер ажыл чугула черни эдеп ужурлуг. 31 библиотекарьларның 11-и, 25 клуб ажылдакчыларының чүге 3-ү специалистер, чамдык көдээ культура албан черлеринде кадрлар шилип алырынче кичээнгей салбайн турар. Кара-Чыраада көдээ Культура бажыңының директору поварлап ажылдап турган. Сүт-Хөл клубунуң директору киномеханик боон катай ажылдап турар. Ажылдан үнер-кирер чорук «Сүт-Хөл» совхозта хөй, клуб ажылдакчылары чыл четпээнде солчуп турар. Чыл четпейн халажып турарының үржүндан специалистер коммуналдыг хандырылганы албайн турар. 14 культура ажылдакчызының чурттаар оран-бажыңы чок. Райондан бо чылын чүгле 2 кижини өредип чоруткан.

Көдээ суурларда стадионнар эвээреп турар. Чамдык клубтарда болгүмнер ындахаяа кичээлдээр. Келир чылдан эгелеп клубтар төпчүткен системаже кирер ужурлуг. Борта белеткел ажылын амдан эгелеп шапкынчыдары чугула. Клубтарның ажылының дээштии кижизидилге ажылынга улуг ужур-дузалыг. Культура одагларына методиктиг удуртулганы күштелдирип, оларга практиктиг дузаны чедирери күзенчир. Ол ышкаш социалистиг чарышты дээштиг организастаары ажылга быжыг тепкиниң болуру чугаажок.

А. ХОВАЛЫГ.

Культура амыдыралы

Республиканың туберкулёзка удур уруглар диспансеринде мурнакчы санитаркалар хөй. Оларның бирээзинге Александра Намчылованы хамаарыштырып болур. Ооң харыылап турар участогу кезээде арыг-силиг, эт-херексеги эмгексекеллиг. Бо эмнелгеге ол хөй чылда ажылдаан, дүржулгазы улуг. Бодунуң шыдаар-ла ажылын кылдыр, сеткили биче, эш-өөрүп-даа солуп ажылдай бээр. А. Намчылова уругларның кадыы экижиринге болдунар-ла таарымчалыг байдалды тургузуп келген. Мындыг эрес, шалыпкын чоруубиле ол коллективтиң хүндүткелин чедип алган.

ЧУРУКТА: А. Намчылова ажыл үезинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ОКТЯБРЬ 5-ТЕН 7-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 5-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Суугужудар». Уран-чечен телефильм. 10.15 — «База катап Вепереже». Эртем-нептерелдиг фильм. 10.35 — «Дириг амытанар амыдыралы». 11.35 — Телемедээлер. 11.40 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — «Комбайнарда сыдыстар». Эртем-нептерелдиг фильм. 14.45 — «Днестрниң аялгалары». 15.15 — «ССРЭ-ниң монументалдыг уран чүүлү». 15.45 — «Бистиң-биле кады кыл, бис шыкаш кыл, бистен эки кыл». ГДР-ден дамчыдылга. 16.45— «Шыдыраа школазы». Эгелеп чоруурлар клазы. 17.15 — «Эртем амыдыралы». ССРЭниң ЭА-зының Карел филиалы. 18.00 — «Хөглүг потажыгаштар». 18.10 — «Уренгой — Ужгород» аразының газ дамчыдыкчызы. Дамчыдыкчының барыын участогунда. ССРЭниң барыын кызыгаарының чанында дамчыдыкчының төнер участогунуң тудуунуң дугайында репортаж.

КЫЗЫЛДАН
18.30 — Телемедээлер.
МОСКВАДАН
18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Орлёноктуң» оруктары-биле». Куйбышев хоорайга болган комсомолчуларның шеригзиткен-спортчу Бүгү-эвилел оюнларының түңнелиниң дугайында. 19.30— «Октябрь». Кино-чурумал. 19.40 — «Чер кырында иеэ». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.35 — «Херээжен кижи дугайында чугаа». Документалдыг телефильм. 22.25 — Бөгүн делегейде. 22.40 — 23.00 — Калуганың профэвилелдер хорунуң конперти.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Француз дыл. Өредилгениң 2-ги чылы. 12.30 — Совет күрүнеиң болгаш эргенин үндезинниер 8-ки класс. ССРЭ Конституциязы — бистиң амыдыралывыстың үндезин хоойлузу. 13.00 — И. С. Тургенев. Амыдыралыныың болгаш чогаал ажылдарының ариннары. 13.45 — «Чаагай дүжүттүң херелдери». Эртем-нептерелдиг фильм. 14.00 — Пабло Пикассо — чурукчу, коммунист. 14.50 — Төөгү. 5-ки класс. Эрте- бурунгу Египетте. 15.20 — ПТУ сургууулдарынга. Эстетиктиг кижизидилге. Күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң культуразы. 15.50 — Телемедээлер. 16.00 — 18.30 — Чапсар. 18.30 — «Күрүне ужур-дузалыг херек». Эртем-нептерелдиг фильм. («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН
18.45 — Киножурнал. 18.55 — «Делегей байдалының доңчулалы». 19.05 — «Азия төвү». Информация-публицистиг программа. 19.20 — «Челээш». Дамчыдылга. 19.50 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН
20.00 —«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Стракош моортайның бодап алган чүүлдери». Мультфильм. 20.15 — Теннис. Дэвистиң кубогу дээш. ССРЭниң барыын кызыгаарының чанында дамчыдыкчының төнер участогунуң тудуунуң дугайында репортаж. 21.35 — «Дириг амытанар амыдыралы». Уран-чечен телефильм. 22.05 — Бөгүн делегейде. 22.40 — 23.00 — Калуганың профэвилелдер хорунуң конперти.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Немец дыл. 12.30 — Ниити биология. 9-ку класс. Чаңгыс черде куштар болгаш аңнар. 13.00 — Сээң ленинчи библиотекаң. 13.30 — Эстетиктиг кижизидилге. Уран чүүл болгаш ниитилел. 1-ги дамчыдылга. 14.15 — Бойдус дугайында билиг. 3-кү класс. Чер кырының хевирлери. 14.35 —Совет күрүнеиң болгаш эргенин үндезиннери. 8-ки класс. Совет ниитилелдиң политиктиг системазы. 15.05 — Ада-иелер, силерге. 15.35 — «Көдээ ажыл-агый». Киножурнал. 15.50 — Телемедээлер. 16.00 — 18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН
18.00 — «Сылдысчыгаш». Дамчыдылга.
МОСКВАДАН
18.30 — «Юпитериң дээрбээ». Эртем-нептерелдиг фильм. («Орбита-3»).
КЫЗЫЛДАН
18.45 — Киножурнал. 18.55 — «Азия төвү». Информация-публицистиг программа. 19.25 — «Совет демократияның тиилелгези». ССРЭ Конституциязының хүнүнге уткуштур. 19.50 —Чарлалдар. 19.55 — Мультфильм.
МОСКВАДАН
20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Хуулгаазынның карандаш». 20.15 — Рига хоорайның ортумак музыка школазының оолдар хорунуң болгаш Латвия ССР-ниң улустуң артизи Р. Паулстуң консерваториянның Улуг залынга концерти. 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.35 — «Бир эвес ынак болзунза...». Уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. 22.45 —01.00 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. ЦСКА — «Динамо» (Рига).

ОКТЯБРЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». Информастыг программа. 8.40 — ССРЭ-ниң улустарының ырылары болгаш танцылары. 9.40 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Спартак» 11.10 — «Ачазының бажыңы». Тараачын Лопатиннерниң ергбүдезиниң дугайында телеочерк. 11.55 — Л. Минкустуң «Баядерка» деп баледи. Ленинградтың С. М. Киров аттыг Күрүнеиң опера болгаш балеттиң үлегерлиг театрының шизи. 14.10 — «Мээң Москвам». Кино-чурумал. 14.15 — Бөгүн делегейде. 14.30 — Бөгүн — ССРЭ Конституциязының хүнү. Дамчыдылга. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң даргазы А. П. Щитиков киржир. 15.00 — «Мээң Төрөөн чурттумнуң ырылары». Концерт. 15.25 — «Коммунистер». Совет шуулукчуларының чогаалдарындан тургускан композиция. 15.55 — «Киевтиң үннери». Эртем-нептерелдиг фильм. 16.05 — Оренбурггуң Күрүненiң орус улустуң хорунуң конперти. 16.50 — «Колумб Хафель хемде». Уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези (ГДР). 18.05 — «Кан дээрбек», «Леопольдуга бажың». Мультфильмнер. 19.15 — «Чазак кежигүнү». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 — «Ырлажылы, өнүктер». Ооң соонда — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — Уругларга фильм: «Космоска улуг аян-чорук». 15.25 — «Камера делегейни көрүп тур». 16.30 — Мячилиг хоккейге Европа чемпионнарының кубогу дээш. «Енисей» — ОЛС (Финляндия). 17.15 — «Кино аян-чоруктарының клуву». 18.15 — «Сагыш сеткилдиң хапызындан». Воронеж областың Семилукское районунуң ажыл-ишчилеривиле ужуражылышкын. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Хүн артында чүл ол». 20.15 — ССРЭ-ниң Конституция хүнүнге тураскаатkан музыкалыг программа. 21.00— «Ye». Информастыг программа. 21.35 — Улустуң аялгалары. 21.50 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Торпедо» — «Динамо» (Москва). 2-ги болгаш 3-кү үелери. 23.15 — 00.00 — Футболга ССРЭ чемпионады ЦСКА — «Шахтёр». 2-ги кезээ.

СЕТКИЛ ӨӨРҮҮР

Кадыым кошкаам, ажылдан турар черим аайы-биле Кызыл эмнелгезинге чыткаш, сегидим. Ол үеним иштинде ИХМ-ниң эмнелге ажылдакчылары-биле таныжып, оларның ажылын көрдүм. Ында эмчилер, санитаркалар аарыг кижилерге ээлдек-эвилең, ажылынга кызымактар.

Кадыым байдалын эмчи Галина Романенко тодараткаш, эмнеп турду. Ол кижи бүрүзүнге ээлдек, чымчак, аарыгны тыпкан соонда, сегидир эмнээр. Ажылынга харымээлгалыг, сагыш-сеткили чазык эмчи болду. Ол эмчи эмнээринден, консультация чорударындан аңгыда, солуи темаларга беселарыны база кылып бээр. «Кижи, ооң узуп назылаары» деп беседа онза солуи болган. Эмчи бүрүзү ажылынга шак ыңдыг бердинген болур ужурлуг. Эмчилерниң ээлдек ажы-чаңы, оларның арга-сүмээи аарыг кижилерниң сеткилин өөртүр болгаш, кадыының экижиринге дузалыг. Ынчангаш Галина Ивановнаның ажылынга чаа чогаадыкчы чедишкинин күзедим.

А. ТОГААЧЫ.

Эрзин район.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

АГААР

Республикага көжүп турар булуттаар, чаъс чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкының хаттың . дүргени секунда 3—8 метр. Дүне агаарның температуразы 1—6 градус соок, чамдык черлерге — 12 градус чедир соор.

Хүндүс агаарның температуразы 10—15 градус чылыг, чамдык районнарга 7 градус чылыг.

Кызылга өскерилге чок агаар болур. Дүне 2—4 градус соок. Хүндүс агаарның температуразы 13—15 градус чылыг.

КИНО

ОКТЯБРЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хиык кыс болгаш Гранд» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 20.30: «Идегел болгаш чолеңгиш» 18.40, шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ачам удавас эп келир» 9.30, 11.10, 12.50, 15.00, «Кондорнуң дүшкени» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шокар рейс» 15.00, «Кем-бурууулуг репортаж» 17.00, 20.00

«ЕНИСЕЙ»: «Чоон экспресске олурукчу чоруп» 19.00 шакта.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, 667000. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторйуң орлакчыларының 2-35-24, 2-23-54 харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партий«ә амыдырал болгаш совет тургузуг килистерниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, улетпур килдизиниң 2-41-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 2000

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрерчер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—01489.